

List »Istra« je odlično uređivan, piše točno po intencijama i u duhu emigrantskoga Saveza. »Istra« je vrijedan organ Saveza. Dr. Čok, predsjednik na kongresu u

ISTRA

Zato mora Savez, vodstvo i savezna društva, učiniti sve moguće da se list »Istra« ojača i podigne. Dr. Čok, predsjednik Saveza, na kongresu u Beogradu

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSkih EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

»ISTRA« izlazi svakog tjedna u petak. — Uredništvo i uprava nalaze se u Zagrebu, Masarykova ulica 28. II. — Broj čekovnog računa 36.789. Pretplata: Za cijelu godinu 50 Din; za pol godine 25 Din; za inozemstvo dvostruko; za Ameriku 2 dolara na godinu. — Oglasi se računaju po cjeniku.

FAŠISTIČKA NAČELA O ASIMILACIJI

Što fašizam misli o asimilaciji, to jest kako se u fašističkoj Italiji gleda na narodne manjine poznato je iz prakse. Julijska Krajina i Južni Tirol su najočigledniji manifestacija fašističkih načela o asimilaciji manjina. Brutalnost, bezobzirnost, istrebljenje — to su fašistička načela. Pored te prakse, koja izgleda nevjerojatna u ovom našem stoljeću, postoji istovjetna fašistička teorija o asimilaciji manjina. Ta teorija nije ništa manje brutalna od prakse.

Već je Mussolini sam pred nekoliko godina svečano izjavio da u fašističkoj Italiji problema manjina nema. To znači, da fašizam manjine ne priznaje, a kad ih ne priznaje može da ih uguši, da ih uništava i asimilira. U jednom razgovoru s njemačkim historičarom Emilom Ludwigom, koji je bio glavni urednik »Revue de la Jeunesse« u Parizu, govorio je o fašizmu Mussolini je rekao: »Fašizam je protiv manjina, protiv državnog i vjerskog pluralizma naglasno opravdanost talijanske asimilacije Južnog Tirola, a te iste tvrdnje sigurno vrijede i za našu Julijsku Krajinu. Mussolini bez ikakvog stida otvoreno govori o opravdanosti asimilacije. Makjavelizam — dolazi do najizrazitije manifestacije u Mussolinijevom gledanju na manjine. Nedavno smo iznijeli u našem listu što je o asimilaciji našeg naroda u Julijskoj Krajini pisao Mussolinijev list »Il Popolo d'Italia«. U tom je listu bilo sasvim otvoreno rečeno, da je fašizam otako je stupio na vlast postrio kurs protiv »drugorodaca« i svim sredstvima, od najostrijih do najblajzih provodi asimilaciju. To što je pisao »Il Popolo d'Italia« dokumentat je velike važnosti za sva vremena i ući će bez sumnje u historiju našeg robovanja.

Ovih dana naišli smo na jedan daljnji dokumentat značajan za upoznavanje načela o manjinama. Nije doduše autoritativan kao Mussolinijeva riječi ali kao ono što donosi »Il Popolo d'Italia«, ali značajan je ipak i treba da se zabilježi. Jedan je to članak štampan u puljskom »Corriere Istriano« (25. VII). Taj list piše pod naslovom »L'assimilazione delle minoranze« stvari, koje izgledaju nevjerojatne i koje su u tako kričevnoj suprotnosti i disharmoniji s čitavom savremenom demokracijom, s osnovnim načelima humanosti, s zakonima naravi.

Taj članak sadrži i ove pasuse: »Talijanski narod, pored 42 milijuna duša, broji i neznatan broj ljudi, koji pored općeg jezika za čitavu krajinu (talijanskog), upotrebljavaju u obiteljskim odnosima i u javnosti (1) strane riječi, uzvši u obzir i neznatne talijanske dijalekte (2) ali talijanski narod ne uzimajući se ni najmanje diskusijama, koje se vode oko jezičnih manjina u inostranstvu.

»U Italiji, baš radi neznatnog broja individua, koji se služe u familiji dijalektima (!) stranog porijekla, problem jezičnih manjina ne postoji. U dolinama Tridentinske i Julijske Venecije jednostavnim procesom kako izumire starija generacija, raste jedna nova generacija duševno (?) i jezikovno (?) talijanska. Etnička asimilacija provodi se spontanom jednim procesom, naravnim procesom i bilokakva akcija, koja bi išla za tim, da se suprotstavi tome procesu bila bi artificialna, uspjela bi samo za momentat da zaustavi asimilaciju, ali ne da je sasvim spriječi.

»U velikom nacionalnom kolektivu, kao što je talijanski, formiranom stoljećima akcijom jedne velike civilizacije, zatvorenom u luku planina, koje su slične golemom jednom zidu, — neznatne (scarse) drugorodne jedinice gube se kao kaplje kiše u moru.

U tom se članku tvrdi da Julijska Krajina i onako nije sasvim slavenska: Gradovi su talijanski, a u nekim (!) selima govori se dijalekt morlaka (!) s hrvatskim trgovcima (!), ali ne treba zaboraviti, da je i to seljačko pučanstvo, koje govori taj »dijalekt« latinsko-rumunjskog (!) porijekla. Pa se dalje nastavlja:

»Ali i tom pučanstvu sudjena je brza asimilacija, naročito se mora asimilirati pučanstvo uz granicu, jer se nalazi na rubu domovine, s razloga vjerske sigurnosti i carinske administracije. Zato dolaze u ove krajeve iz unutarnosti obilne (abbondanti) nacionalne snage, koje ubrzavaju ritam asimilacije. Tome doprinosi i intenzivno duhovno odgajanje mladih generacija pograničnih Talijana, koji će biti u budućnosti u prvoj liniji branitelji na vratima domovine«

PONIŽAVANJE GRADA, KOJI UMIRE

TRST MOLI MILOST ITALIJE.

Trst, septembra 1932. — Ovih je dana došao u Trst na izlet glasoviti talijanski književnik Ugo Ojetti, jedan od najistaknutijih fašističkih intelektualaca. Trščanski Talijani smatraju Ugo Ojettia velikim prijateljem Trsta, jer je on u prevratu došao u Trst s prvom talijanskom ratnom ladjom i u onim prvim danima bio u centru talijanskih akcija u Trstu. On nije političar, ali trščanski Talijani vjeruju, da on ima velikog upliva u Rimu, pa se nadaju, da bi mogao za njih mnogo da učini kad bi htio. Zato su ga mnogo častili i mnogo su o njemu u štampi pisali. Ali najznačajniji je jedan članak, koji je donio trščanski »Il Piccolo« 8. o. mj. pod naslovom »Riječi prijateljskog gosta«. To je jedna tako »karakteristična« ispovijest ujedno gest »ponižavanja« kojim se ponosni Trst učinio pred Italijom, otako je »oslobodjen«. U tom članku je poetičnim, ali dosta jasnim riječima iznesena čitava poslijeratna tragedija tog grada.

U prvom redu kaže se, kako je Trst jedamput bio san svih Talijana, kako je bilo veliko ono prvo oduševljenje Italije poslije rata, kad je Trst bio oslobodjen. Kako je sve to bilo lijepo kao san, a kako je gorka današnja stvarnost. Trst je ogrorčen u svojoj duši, kaže »Piccolo«. Na Trst su Talijani sasvim zaboravili. Poslije anekdote zanimanje Talijana za Trst počelo je padati i sve više pada. Trst se u staroj Italiji jednostavno ignorira. U fašističkoj štampi o Trstu se i ne govori, nego jedino kad Slaveni počine kakvo svoje djelo na Krasu. Ili pak kad zapuše jaka bura — onda takodjer fašistička štampa piše o Tr-

stu. Inače Trst kao da i ne postoji. Izgleda čak po svemu, da se u staroj Italiji Trst smatra, kao uostalom i čitava Julijska Krajina, izvan granica prave Italije. Skoro kao i prije rata, samo se onda sanjalo o Trstu, a sad više ni toga nema. Dugo je trebalo dok se u Italiji na geografskim kartama dalo Julijskoj Krajini i Trstu pravo značenje. U turističkom pogledu u staroj Italiji, kad je riječ o prirodnim ljepotama Italije, Trst i Julijska Krajina redovito su isključeni i ne dolaze u obzir. Trst se morao u tom pogledu sam snaći, pa već tri godine, da bi privukao malo stranaca priređuje u lietu »Trščanski juni« (Giugno Triestino). Ali Genova, koja je već mnogo odnijela Trstu kao u prkos uvodi svoj »Giugno Genovese«. Fašistička štampa kreće se i dalje za »Giugno Genovese«. »Piccolo« kaže, da bi mogao citirati obilno ovakvih detalja, ali se to više ne isplati... Moli ipak Ugo Ojettia, da bi poradio da se Talijani sietu Trsta. Trst ne traži od njih nikakve romantične ljubavi, ništa od onoga, što su osjećali za vrijeme rata, nego trebalo bi da se sietu na veliku funkciju koju ima Trst u talijanskom privrednom životu, da ga pridignu iz ove mizerije.

Jednom riječju »Piccolo« je izrekao lijepim riječima sve ono ogrorčenje, koje je zašlo već i u duše nekada najoduševljenijih talijanskih iredentista. U kakvom bi pak tonu morao biti napisan taj članak, kad bi »Piccolo« htio da tumači osjećaje i mišljenja o Italiji onih bezbrojnih hiljada trščanskog gladnog naroda, koji gladuje i psuje iz dubine duše.

NOVA ŽRTEV FAŠISTIČNEGA POSEBNEGA SODIŠČA

Trst, septembra 1932. Lani meseca aprila so karabinjeri nenadoma aretirali nič hudega slučevca Ivana Marinčiča iz Zagorja pri St. Petru na Krasu. Mladenčić je star sedaj okrog 28 let in je sin uglednega trgovca in posestnika v Zagorju. Bil je zaposlen v očetovi trgovini in na posestvu in ni imel ne časa ne volje, da bi se pečal s karkšnikoliki protizakonitimi in protirežimskimi zadevami. Karabinjeri pa so ga, ne da bi mu sporočili vzroke svojega postopanja odvedli s doma v zapore. Kmalu pa ga je redno sodišče izročilo preiskovalnemu oddelku fašističnega posebnega sodišča za zaščito države in javne varnosti. Obtožili so ga, da je spioniral v korist neke svjetske države in pod njenim agentom načrte neke italijanske vojaške ceste na Pivki. V preiskovalnem zaporu je ostal do sedaj. Ma načrt »teto« dn.

In ves ta čas mu niso mogli dokazati najmanjše krivde. Ko pa je bilo že vse preiskovanje in nasilno zasliševanje zaman, so ga postavili pred posebni fašistični sodni zbor.

Proces, ki se je vršil že pred meseci, je bil tajen. Tesno in duševno že strtega slovenskega fanta je sodišče kljub pomanjkanju vsakega poštenega dokaza in le po pričevanju karabinjerjev obsodilo na 7 let ječe.

O tem procesu fašistični tisk ni poročal niti besedice, ker mu je to prepovedala tiskovna cenzura. Tudi njegovi najbližji sorodniki dnjo niso vedeli, kje je posestnik mladenič in kaj so z njim vse počeli. Vest o tem novem fašističnem haslju se je sprico tega šele pred kratkim raznesla med ljudmi.

ANTIFAŠISTIČKA UROTA OKO BIS TRICE

Rijeka, septembra 1932. — Kako je već »Istra« pisala, pred mjesec dana vršili su se oko Sniježnika i Javornika veliki vojni manevri pješadije i artiljerije. Medju vojnicima za vrijeme manevara bila je na misteriozan način raširena velika množina antifašističkih letaka. U tim se letacima govorilo, da je fašizam na rubu propasti i da će doskora pasti. Karabinjeri su povelj istragu. Letaci su se našli u Sv. Petru na Krasu, u Baču, Trnovom, Ilirskoj Bistrici i okolici. Premetačine su izvršene u mnogim kućama. Provedena su brojna hapšenja. Aretirali su trgovca vinom Mercandela, rodom iz Milja, a stanuje u Ilirskoj Bistrici, tapetara Jelenčiča iz Vipave, zubotehničara Bičeka, rodom iz Divače, a stanuje u Ilirskoj Bistrici, dva

brata Josipa i Antuna Primca, koji su stanovali u Trnovom, Franju Znidaričiča, sina posjednika iz Dobropolja, šofera Hrovatina zvanog Toneta kovačevog i Bobeka, trgovca papirom i zakupnika loterije.

Pa la je na njih sumnja, da su oni dijelili letake. Optužili su ih radi urote protiv fašističkog režima i huškanja redovite vojske protiv javnog reda i državi. Izručeni su sudskim vlastima. Istražna komisija započela je već istragu. Izgleda, da će biti izručeni specijalnom tribunalu.

NOVE OSUDE NA POLICIJSKI NADZOR.

Trst, septembra 1932. — Trščanska kvestura odredila je policijski nadzor nad trgovcem Alojzom Gumekom iz Dobraveli.

SLOVENSKI ŽUPNIK PRED SODIŠĆEM RADI TAVČARJEVE »VISOŠKE KRONIKE« IN KOLEDARJA MOHORJEVE DRUŽBE.

Gorica, septembra 1932. Poročali smo že o oprostitvi Franceta Cemažarja pred goriškim sodišćem. 57-letni župnik že dugo upravlja župnijo v Opatjem selu. Po rodu je iz Ljubljane. Karabinjeri so ga spridžo tega vztrajno zasledovali, tako da je postal njegov položaj skoro že nesnosan. Na zadnje so po neprestanem oprezanju iztaknuli »zločin«. Župnik Cemažar bi naj bil delil med ljudstvom zastrupljeno protidržavno čtivo: Tavčarjevo »Visoško kroniko« in »Koledar Goriške Mohorjeve družbe« za leto 1932. Karabinjeri so izvršili po Opatjem selu in okolici veliko racijo za temi knjižnici in preiskali slednjo hišo. Zbrali so okrog 30 izvodov Tavčarjeve knjige in več koledarjev. Župnika pa so nemudodemantirali pred goriškim sodišćem. Čes da je na svy ležal tako, tako, zahtevajo čin proti državi in režimu. Na goriškem sodišću niso mogli župniku dokazati niti najmanje krivde. Afera, ki so jo hoteli napraviti opatješki karabinjeri iz vse zavedevale da si »prijorijo velike zasluge za državo in Mussolinija« in pripravijo kako povišanje in odlikovanje, pa je bila tako velika, da so le zaradi prestiža policije župnika obsodili na 50 lir globe. Toda župnik Cemažar ni odnehal in je vložil priziv, po katerem je bil, kakor poročajo sedaj fašistični listi, oprošćen.

PROCESI PROTI BEGUNCEM

Trst, septembra 1932. V Gorici sta bili v kontumaciji sojena 19-letni Bernard Kullmar iz Sempasa in 35 letni Anton Žigon iz Renč. Prvi je bil obsojen na 3 mesece ječe in 2000 lir denarne kazni, drugi na 15 dni zapora in 5005 lir denarni kazni. Komenski karabinjeri pa so goriškemu sodišću zaradi bega čez mejo prijavili še 22-letnega Angela Pirca in 16-letnega Avguština Coljo iz Vojsčice pri Komnu.

Pred sodišćem v Ajdovščini so bili sojeni Stanko, Bernard in Viktor Mesesnel, Rihard, Bogomir in Natalija Ličen iz Rihemberga. Prva dva in poslednja so bili oprošćeni. Viktor Mesesnel je bil obsojen na 4 meseca zapora in 3100 lir denarne kazni, brata Ličen pa na ječo po 2 meseca in denarno kazen po 2000 lir. Druge oboževence, in sicer Ignacija Strancarja iz Plavnine, Ivana Černigoja iz Sturji in Rudolfa Štoklija od Sv. Križa bodo izročili pristojnim sodišćem na Reki, v Postojni in Idriji.

Na Reki je bil zaradi poskušane bega čez mejo pogojno obsojen na 3 meseca zapora in 2000 lir denarne kazni 21-letni Anton Antolovič iz Vodnjane.

DEMONSTRACIJE PROTIV »GOSLA«

U Zadru, 16. septembra 1932. Dan 12. 9. na večer je u Zadru jedna grupa fašista pred kafanom »Lloydom« počela da demonstrira protiv Jugoslavije i spalila jugoslovensku zastavu. Ovoj grupi priključilo se još više lica i čitava se rulja uputila u grad gdje je polupala izloge na radnjama jugoslavenskih državljana Pivca i Babića. Počela je trka za jugoslovenskim državljanima po gradu, koji su se za vremena sklonuli pred pobješnjelom ruljom. Za vrijeme ovih događaja mjesne vlasti nisu intervenirale.

Naš živalj u pograničnoj zoni prestravljen je i ne sme da dolazi na trg u Zadar gdje su mu život i imovina u opasnosti.

OSUDJENI JER SU POSJEKLI FAŠISTIČKA STABLA.

Trst, septembra 1932. — U aprilu ove godine uz cestu Buje—Opatalj neko je posekalo devet malih stabalca, koje su fašisti zasadili u propagandne svrhe. Konstatovalo se, da su to počiniši Josip Radojković Ivanov iz Svetog Ivana od Šterne i Romano Sainčić Martinov iz istog sela. Kudjeni su ovih dana od suda u Bujama svaki na godinu dana zatvora i troškove. Fašistička štampa naglašava da je ova kazna egzemplarna. Događja se naime sve češće, da preko noći bivaju sječena ova fašistička propagandna stabalca sad u jednom sad u drugom kraju.

FINANCI PODMEĆU NAŠIM LJUDIMA KRIUMČARENU ROBU, DA BI SUDOVI MOGLI OSUDJIVATI.

Pula, septembra 1932. U puli je održan proces protiv Antona Grbina, Franciske Grbina, Petra Vegana, Fume Vegana, Antona Glavine i Antonije Miljavac. Bilj su optuženi za kriumčarenje, a prva dvojica i za »klevetu«, jer su u više navrata opetovali u istradi, da im je vrećicu s duhanom, koja je navodno kod njih nadjena, podmetnula financa prilikom premetačine, samo da bi ih sud osudio, jer su nepoćudni fašizmu. Sud je Antona Grbina i Francisku Grbin osudio zbog te »klevete« svakog na 2 godine zatvora i 450 lira globe, a ostale za obično kriumčarenje na 350 lira globe

VERA MAKUC I NJEZINI DRUGOVI
NAPOKON IPAK OSUĐJENI

Gorica, septembra 1932. — »Istra« je već u više navrata donijela vijesti o grupi aretiranih Slovenaca, među kojima je bila i studentkinja Vera Makuc. Bili su osumnjičeni da su izvjesili po Brdima slovenske zastave, Vera Makuc, njezin brat Boris i drugi bili su nedavno osuđeni i to ovako: Vera Makuc na policijski nadzor, Boris Makuc na tri godine konfinacije, a ostali mladići na konfinaciju od tri do pet godina. Policija ih je držala dugo u zatvoru dugo se nastojalo naći protiv aretiranih dokazujući materijal za proces pred Specijalnim Tribunalom. Međutim to policiji nije uspjelo. Ostalo je sve na samim sumnjama. A za sumnjive postoji konfinacija i policijski nadzor, pa su tako i osuđeni.

ZAŠTO SU ARETIRANI NAŠI MLADIĆI U
BAZOVICI?

Trst, septembra 1932. — U posljednjem broju »Istra« je javila, da su fašističke vlasti u Bazovici uhapsili jednu grupu slovenskih mladića. Saznaje se, da je motiv za to hapšenje bio ovaj: Kao što je običaj po selima, mladići se sakupljaju da se za slobodnog vremena poslije rada malo porazgovore. Tako su se običavali sastati i pohapšeni bazovički mladići. To su bistri slovenski »fan-tije«, koji su u svojim razgovorima raspravljali i svakidanje političke događaje u svijetu. Neko je čuo, da su jednom prilikom razgovarali čak i o problemu manjina u svijetu. Uopredjivali su, navodno, pravice manjina u nekim državama. Ta dobra duša prihvatila je naše mladiće i za to su bili navodno aretirani. Ne zna se što će biti s njima.

POSKUŠENA ARETACIJA
V MAČKOVLIJAH.

Trst, septembra 1932. V Mačkovljah so pokušali aretirati Antona Smotlako. Ponoći okoli druge ure se je ustavil pred njegovu hišu avtobus s karabinerij, ker ga je neki Ivan Tul iz iste vasi (hiša št. 62) ovadil in je bila policija prepričana, da je v tej hiši nekako središče izzivanja proti Italiji v tem kraju. Vsega skupaj se je pripeljalo 12 osov: 6 civilnih agentov, 4 karabinerij in 2 miličnika. Naredili so preiskavo, ki je trajala eno uro, in pri kateri niso našli ničesar. Smotlaka pa jim je že prej ušel. Za navedbo primera, kako preganjajo oblasti naše ljudi, je potrebno pripomniti, da so imenovanomu že ob priliki državnoborskih volitev dne 16. maja 1921. zaznali hišo. Uničili so mu skoro vse in le s težavo se je rešila družina, dočim je ena članica od straha umrla. — (Mos)

ISTARSKI VODOVOD NADZIRU
GENERALA

Buzet, septembra 1932. — O gradnji velikog istarskog vodovoda, koja je započeta kod Buzeta, već smo u »Istri« pisali više puta i naglasili smo, da je taj vodovod Istra dobila zato, jer je fašizmu bio potreban za slučaj rata u vojničke svrhe. To se potvrđuje: Radnje se vrše po uputama fašističkog generalnog štaba, koji je prvobitne planove više puta promijenio i udesio na svoj način, a gradnje nadziru generali, koji dolaze često iz Rima, da vide kako radovi napreduju.

UREDIVANJE GRANICE

Sapiano, septembra 1932. Kod nas u ovo zadnje vrijeme izgleda kao da smo pred ratom. Na sve strane grade se nove česte i stare poplavljače, grade se veliki vodovodi, proširili su nam kolodvor, kraj ovog su sa zidali novoga, a sada grade i veliki vodovod, koji će bit dugačak 35 metara i širok 12 metara a dubok 10 metara. Nama doduše nije bio potreban jer imamo lijepi i velik vodovod. Kod naših susjeda u Rupi gradi se isto takav vodovod. Cestu koja nas je spajala sa Pasjakom prekinuli su i napravili novu, koja na nekim mjestima široka 15 metara. Od Rupe kinuli su i napravili novu, koja je na ne-Lipe, i spojili Rupu sa Klanom, a isto tako počeli su mjeriti cestu iz Lipe do Lisca, i to cestu široku 10 metara. Pregradili su cestu od Rupe do Matulja. Mnogo se napravilo štete ovom cestom: na mnogim su mjestima zatrpane naše njive i vinogradi. Teško nam je na duši i srcu jer vidimo kako naše vlasti gospodare s našom sirotinjom. U Mušićima kraj Jurdana počeli su zidati novu vojničku kasarnu, a i u Klani zvršili su drugu vojničku kasarnu. Mislimo: čemu sve ovo? Hivata nas strava, jer vidimo da to dobrom ne vodi. U našim planinama t. j. na Gumancu i Trsteniku kopaju se i grade »kaverne« sve uz granicu i pred svakom kavernom stoji top koji je saliven u beton. Ovim kavernama nesmije pristupiti civilno lice. Ogradijene su okolo bodljikavom žicom i straže ih karabinjeri. Radnici koji rade svi su iz južnih krajeva Italije, a k tomu svaki se radnik mora zakleti da neće pustiti rad 3 godine. Mnogo je radnika već zasulo, a mnogi su ostali bez ruke i noge. Kako doznajemo ove kaverne izdubene su 40 metara u dubinu u brijegu, a pored toga još je izdubeno lijevo i desno isto toliko. Svakim se danom vozi materijal u ove bregove.

TRŠČANSKE MIZERIJE.

Trst, septembra 1932. — U Trstu ima ovih dana prema objavama u tršćanskim listovima 749 praznih stanova 146 praznih trgovačkih lokala i 283 drugih lokala. — Skladišta drva blizu Škudnja skoro su sasvim prazna. Trgovina drvom propala je. Ta skladišta bila su u svoje vrijeme go-tovo najveća na jugu Evrope i tranzit drva iz Srednje Evrope prolazio je većim dijelom kroz Trst. Na skladištima je bilo zaposleno oko 1000 radnika a danas ih ima jedva 50.

BORBA ISTRSKEGA KMETA S FAŠIZMOM

Koper, septembra 1932. Povsod je nezno-sna beda in velika brezposelnost. Delavec strada, kmet pa komaj zmaguje ogromne davke, takse in carine. Dolgovi in davki spravljajo kmeta na boben. Kmet se upira in smatra, da je fašizem povzročitelj vsega gorja. Vzeli so mu šolo, jezic, cerkev, sedaj hočejo še zemljo in skromne pridelke. Borba za obstanek postaja zato vedno bolj oštra. Če vržejo jezic iz cerkve in šole, lahko kmet kljub temu vzgaja deco v rodnem jeziku! Toda kaj naj napravi, če mu vzamelo streho? Zato so znaki upora vedno bolj vidni in splošni. To velja zlasti za Istro. ki je v gospodarskem oziru najbolj revna. Znani so razni pohodi na občinske sedeže (Koper, Dekani, Hrpelje) in demonstracije žena. Oblastem povzročajo velike skrbi protifašistični letaki, ki v zadnjem času kar prepravljajo našo zemljo. Tako je bilo zlasti 24. maja restresenih po raznih krajih ogromno število letakov, ki so pozivali ljudstvo k upor. Nekateri računajo, da je bilo razširjenih preko 2.000.000 letakov, ki so bili natisnjeni v nemškem, italijanskem, slovenskem in hrvaškem jeziku. Letaki so dali oblastem mnogo dela. Zanimivo je, da je tedaj telefoniral občinski tajnik iz Doline na kvesturo v Trst: »Municipio di San Dorligo Valle épieno di manifestini: solo a Caresana i carabinieri e la milizia hanno trovato circa 20.000 manifestini....« Ti letaki strašijo oblasti že od marca sem. Značilno pa je, da niso do-bile oblasti nikogar za delo. Tekom dveh mesecev je bila aretirana na slepo v teh delih množica ljudi. — (Mos)

KMEČKI POHODI V ISTRU

Revolucionerni poskusi naših kmetov.

Koper, septembra 1932. Tokom zadnjih mesecev se je položaj v Istri izredno pooštril. Istra, ki je bila v gospodarskem oziru že pred vojno zanemarijena, je privedel fašizem na rob prepada. Kmet čuti, da je izkorišćan do skrajnosti. Življenje je postalo le še nezno-sno breme!

Za to kratko dobo so značilni enotni kmečki nastopi. Kmet se organizira in si skuša sam pomagati. O teh događkih je že poročalo časopisje, vendar pa je v obliki kronike in brez navedbe važnejših momentov. Nujno in nadvse važno pa je, da razmotrivamo take dohodke v zvezi s posameznimi okolišćinama, da si ustvarimo glede bodoćnosti čim moćnejšo sliko.

V sredini junija se je zbralo v okolici Kopra čez 400 kmetov, ki so kmalu nato prišli v Koper v strniñnih vrstah. Postavili so se pred občinsko hišo in zahtevali podešćata. Ta pa se je ustrašil in sporočil po tajniku, da je bolan. Množica pa se ni hotela raziti. Podešća je moral pred množico ter obljubiti kar so zahtjevali kmetje. Orožniki in miličnici so bili brez moći. Kmete so prosili, da naj se mirno razidejo. Zanimivo je, da so koperski malomešćani solidarizirali s kmeti. Javili so jim, da bi zaprli trgovine in se udeležili demonstracij, ako bi jih obavestili o pohodu. Trgovci so namreć v veliki stiski, ker ne morejo nikamor s svojim blagom. Veliko slabše pa je seveda s delavstvom, ki je brez vsakega zašćitke in s kmetom, ki mora plaćevati ogromne davke.

AVANGARDISTI S KRKA NA PROLAZU
KROZ RIJEKU

Rijeka, septembra 1932. — Nedavno smo javili o prolazu krćkih Balilla kroz Rijeku na polasku i povratku iz kolonije u Italiji. Ovih dana prošli su, na povratku iz kolonije Campo Mussolini u Rimu, avangardisti s Krka i Sušaka. Bilo ih je ukupno 37. Na Rijeci su bili doćekani svećano od predstavnika vlasti i fašistićke stranke. Bili su pogošćeni u restoranu, da bi im Italija i fašizam ostao što dulje u simpatičnom sjećanju. Bili su zatim otpraćeni do granice jugoslavenske. Prešli su u Jugoslaviju i ništa im se nije nigdje dogo-dilo. Fašistićka štampa sa zanosom piše o fašistićkoj omladini s Krka, koja je zadoga-djena i oduševljena fašizmom... Mi se ovdje u Italiji divimo Jugoslaviji koja je tako slobodoumna u svom postupku prema onoj šaćici Talijana na Krku i u Dalmaciji, da im čak dozvoljavaju fašistićke organizacije i nošenje crnih košulja... Mi naprotiv nesmiemo ni prekriziti se hrvatski...

TOLMINSKA GIMNAZIJA NEĆE BITI
UKINUTA.

Tolmin, septembra 1932. — Tolminska talijanska gimnazija neće ipak biti ukinuta, kako se predviđjalo. Zapoćeli su upisi za novu školsku godinu.

predelih okrog 2.000 ljudi. Središće tega gibanja so predvsem kraji okoli Doline, Dekani, Milje, Marezige, Koper, Piran, na Goriškem vsi većiji kraji, ter sosednja Furlanija. Z letaki pa je bila zlasti posuta cesta od Trsta do Pulja, — (Mos)

KAKO UBLIA FAŠIZEM NAŠE OTROKE.

Črni Kal, septembra 1932. V Črnem Kalu je fašistićna organizacija (starejših) v popolnem razsulu. Većina članova pa je bila prisiljena, da se vpiše v fašistićno stranko, ko so fašistićni propagatorji spoznali, da ne dosežejo ničesar z novimi davki in z raznim prisilnimi dokladami, so sklenili »ubratiti« povsem novo pot. Nekega dne so se pripeljali v vas podesta iz Dekanov, fašistićni tajnik, učitelj in učiteljice. Namen tega prihoda je bil, da organizirajo otroke v Ballila in Avangardio. Naćrt pa je popolnoma propadel.

Ko je domaća učiteljica zbrala vse šolske otroke, so jih zaćeli z lepimi obljubami vabiti v Ballilo: jim obljubljali lepe obleke, čevelićke itd. Toda otroci se s tem niso dali preslepiti. Nato so zaćeli postopati kot farizeji in vsiljaviti otrokom denar. Denar je delil tudi podesta.

Neki deklici iz Zoreta je dal 150 lir, nekemu dećku iz Predloke 100 lir, drugemu iz Kortin (Podćrnega kala) zopet 100 lir. Otroci pa so ostali zvesti svojemu rodu kljub zapeljavanju in nasilju. Sestanek fašistićnih pustolovcev je konćal s popolnim neuspěhom. Črnikal je in bo ostal zvest svojim kmećkim prijateljem. — (Mos)

KMEČKI POHODI V ISTRU

Revolucionerni poskusi naših kmetov.

29. junija se je zbralo okrog 300 kmetov ter oblegalo občinski urad v Dekanah in zahtevalo podešćata, ki se je hotel skriti. Konćno pa je vendar moral pred kmete. Spremljali so ga seveda orožniki ter osobie občinskega urada, ker so se balli, da bi prišlo do većjega incidenta. Ko si je vsled velikega strahu nekoliko opomogel, je vprašal kmete, kaj hoćejo. Kmetje, ki so bili dobro organizirani, so nastopili povsem enotno.

Zahtevali so:

- 1. pouk v materinim jeziku;
- 2. uređitev izvoza v inozemstvo;
- 3. znižanje občinskih davkova na živino ter popolno odpravu nekaterih drugih davkova;
- 4. ukidanje samskega davka;
- 5. državno podporu za povzdigo gospodarstva;
- 6. vrnitev zaplenjenega in zarubljenega blaga na račun davkova;
- 7. podaljšanje odplaćil kmećkih dolgova; ter podpore za občinske reveže.

Kmetje so medtem vzklikali, da hoćejo popolno svobodu. je bil ves razstradan in rzcapan. Kmetje so je bil ves raztradan in rzcapan. Kmetje so zaćeli vzklikati: »Glejte, kako skrbi občina za nas!« Podešća, ki je bil ves preplašen, je dal revežu 30 lir in obljubil, da bo storil kar zahtevajo. Drugi dan so bili kmetje res oprošćeni vsakega plaćevanja davkova za dva meseca: vrnjeno jim je bilo tudi zarubljeno blago. — (Mos)

KAKO FAŠIZAM RJEŠAVA PROBLEM
GLADI.

Trst, septembra 1932. Prošle zime bilo je u ćitavoj Italiji mnogo gladi. Da bi se buduće zime to zlo ublažilo fašistićka stranka organizovala je neku »Operu Assistenza del Partito«, koja će doći do sredstava na taj naćin, što će u njezine blagajne ući jedan doprinos, koji će plaćati potrošaći u kavanama i gostionama. Svaki gost povrn računa mora da plati još 5 centezima za tu »Operu«. Već se to ubiranje započelo, ali gosti nisu svi oduševljeni ovim novim porezom. Dolazi zato do incidentata, hapšenj, denuncijacija, a gorićki je prefekt zbog toga ovih dana zatvorio za vrijeme od 10 dana kavanu »Milano« u Gorici.

JOŠ JEDNA LISTA PROMIJENJENIH
PREZIMENA.

Trst, septembra 1932. — Tršćanski je prefekt potpisao opet veliki broj dekreta, kojima se naša slavenska prezimena pretvaraju u talijansku formu. Među ostalim promijenjena su i ova prezimena: Rencell u Renzi, Rodica u Rodizza, Sanić u Sanj, Škamperle u Scampoli, Škapin u Scapini, Starc u Vecchietti, Štefanćić u Stefani, Seracin u Seracini.

Izvršno je sredstvo za ćišćenje želuca i crijeva

ćisti bez boli, a brzo

uklanja sve želućane boli, ako se uzimlje poslije objeda i većere u malo vode na vrhu od noža

preporuča se djeci i odraslima. U apotekama jedan omot stoji 4 dinara.

PISMO IZ ŠEMPETRA NA KRASU.

Šempeter, septembra 1932. Preživljamo teške in žalostne dane. Svjetovna kriza, ki je preplavila svet, propisća nam čas: toda se misli je lokala. — (Mos) zročil fašizem s svojim gospodarstvom. Šempeter je sicer mal kraj, a znan kot važno prometno križišće. Ker se tu cepi železnica na Matulje-Opatjio, je tujski promet pred vojno zelo napredoval. Tudi po vojni je bil promet še precej živahen. Zadnje leto, pa je popolnoma izostal: prihaja le še neznamno število tujecev.

Pred vojno se je lepo razvila tudi lesna industrija (v Šempetru dve žagi na parni pogon). Podjetja so zaposlila lepo število domaćih delavcev, drugi pa so delali v obširnih okolićkih gozdovih. Vsled tega je vladalo pred vojno splošno blagostanje. Ker so ti prishodi većinomaa neredoviti, so bili ljudje navezani na lesni izvoz in lesno industrijo sploh. Takoj po okupaciji so se pojavili italijanski špekulanti, ki so škodili lepo razvijajoćemu se gospodarstvu. Poleg tega pa je fašizem sistematićno upropašćal to življensko gospodarsko panogo. Italijanski veleindustriji so zaćeli kupovati les v drugih državah: vsled nadprodukcije so nato ta naša podjetja kmalu propadla. Propadlo je tako tudi podjetje Mankoč in drug. Pri tem sta prizadeta predvsem delavstvo in naš kmet, ki s strahom zreta v bodoćnost. — (Mos)

JAVNA DELA NA OPĆINAH.

Općine, septembra 1932. Cesta ki pelje iz Devina v Trst, še ni konćana. Za nadaljne naprave je država nakazala novih 7.000.000 lir. Med Miramarom in Barkovljami zasipajo morje v širini 200 m od obale in dolžini 500 m.

V Banji pri Općinah grade novo vojašnico, na Općinah pa vile za oficirje. Vojašnico ho imela kmalu vsaka zakotna vas. Tako pojmuje fašizem povzdigo (zboljšanje) gospodarstva! — (Mos)

PREDVOJAŠKI TEĆATI.

Trst, septembra 1932. — Predvojarski se povsod pridajo vadilo v obćinu, da se bodo znali o priliki uporabiti zoper svoje zatiralce — fašiste. »Tina želja naših fantov je, da bi ćimprej prišel ta dan«. Tako piše kmećki fant iz Istre. (Mos.)

FAŠISTIĆNI SHOD V BOLJUNCU.

Trst, septembra 1932. Kot v vseh obćinah v okolici Trsta, n. pr. v Miljah, Sežani, Divaćki itd. se je vršil tudi v dolinski obćini politični sestanek in sicer v Boljuncu. Radi teh stvari je prišel celo en poslanec iz Rima in z njim tudi predsednik kmećkega sindikata iz Trsta. Govori teh gospodarov so bili taki, kot so jih naši ljudje že navajeni: dosti lepih besed, še lepših obljub, najveć pa laži. Kmetje so bili primorani udeležiti se in tako je bil ta shod bolj kmećki kot fašistićni, oziroma politični. Na poslanćeve puhle besede in obrabljene fraze o Mussoliniju in fašizmu so odgovarjali fašisti sami, kmetje pa so se smejali, ker se zavedajo kako je ta gospoda pri vsej svoji izobrazbi neumna. »Kot ima Nemćija železa in veliko industrijo, Francija bogastvo, tako ima Italija svojo kulturo...« tako je govoril poslanec. (Mos)

UREDITVENJE CRKVENIH ODNOSA JUGO-SLAVENSKE DALMACIJE I ZADRA.

Zadar, septembra 1932. — Ovih dana su papinskom bulom od 23. augusta o. g. koja je preko beogradske nunciature poslana svim biskupima, uređjene prilike u dalmatinskoj crkvenoj provinciji. Tom bulom ukida se zadarska metropolija, a osniva se prema čl. 10. konkordata izmedju Italije i Vatikana zadarska biskupija, pod koju će od sada spadati otoci Cres i Lošini, te neki manji otoci koji su ranije potpadali pod krćku biskupiju, i konaćno otok Lastovo, koji je prije potpadao pod dubrovaćku biskupiju. Ovi otoci su sada definitivno pripali zadarskoj biskupiji. Zadarski kaptol ostaje u svim svojim pravima i ćastima, koja je imao prije. Prije su svi dalmatinski biskupi i to kotorski, hvarski, dubrovaćki, šibenski, splitski i makarski, bili neposredno podloženi zadarskom metropolitu, dok se ovom bulom riješavaju te podložnosti bilo u duhovnim bilo u materijalnim stvarima, tako da su sada neposredno podložni Papi, dok drugaćije ne odredi.

TVORNICA KNJIGOV. PLATNA
JOSEF KOHORN & BRUDER, BRAUNAU (Ćsr.)
DOBAVLJA SVE VRSTI KNJIGOV. PLATNA KAO:
KALIKO, GRADL, ECRUDA, SHIRTIN,
PLATNO za PROTOKOLE, HEFTGAZ itd.
GENERALNO ZASTUPSTVO:
NIKOLA EINZIG prije L. GRLIĆ i DRUG
DEŽELIĆEVA 74 II. — ZAGREB — TELEFON BR. 29-61

RESEN IN MIREN KONGRES EMIGRACIJE IZ JULIJSKE KRAJINE V BEOGRADU

Zborovanje 30 emigrantskih organizacij s preko 5000 člani

Po velikih poletnih manifestacijah in zborovanjih emigrantskih množic iz Julijske Krajine je bilo potreba, pred početkom zimskega dela po emigrantskih društvih, zaključiti, pregledati, ugotoviti delo celega emigrantskega organizacijskega organizma v času od pripravljalnega emigrantskega kongresa v Zagrebu dne 20. septembra 1931 pa do prvega rednega kongresa v Beogradu dne 11. septembra 1931. Cel mesec pred kongresom so se posamezna društva pripravljala v sejalih svojih društvenih upra da iznesejo pred kongres svoje poglede na celotno organizacijo ter da predlagajo ukrepe, ki bi dali večjo okretnost, brzino poslovanja in inicijativnost posameznim organom emigrantskega vodstva.

RESNOST KONGRESA BREZ VSAKIH MANIFESTACIJ

Delegatje vseh emigrantskih društev ter številno članstvo je prihajalo v prelepih jesenskih dnevih 10. in 11. septembra v Beograd na kongres, tiho, mirno, brez vsakih zunanjih znakov kaknega bučnega sprejema ali pa manifestacij. Večina je pač bila zavzeta samo z mislijo, kako čim najbolj vestno izvršiti svojo misijo, ki jim je poverilo posamezno društvo, da jo zastopa na kongresu.

Na sam kongresni dan so prinesli v te pomenkujoče in razpravljajoče grupe delegatov le emigrante iz Novega Sada, nekoliko veselejšo in bučnejšo noto. Prišli so oni sami, skupaj s svojimi številnimi prijatelji iz Novega Sada, da vrnejo nekoliko obisk svojim tovarišem beograjskim emigrantom ter da prisustvujejo na kongresu in da se razgledajo po prestolici. Pa tudi njih je kaj kmalu objela resna atmosfera kongresnega dela.

Toplo pozdravljen je Zvezni predsednik nekoliko pred 10. uri otvoril kongresno zborovanje. Spomin na bazoviške mučenike, katerih spominski dnevi potekajo ravno te dni so poslušali vsi navzoči stoje. Pozdravni telegram na Ni. Vel. Kralja je bil od kongresa sprejet s pravim viharjem navdušenja. Istotako so bili navdušeno sprejeti pozdravi na naše zastopnike v poslanski zbornici in senatu, na senatorja g. dr. Dinka Trinajstića in g. poslanca Vjekoslava Spinčiča ter končno čestitke in pozdrave na par dni poprej imenovanega novega senatorja g. dr. Gustava Gregorina.

NOV DUH V EMIGRACIJI

Otvoritveni govor zveznega predsednika dr. Čoka povdarja, da je zveza emigrantskih organizacij že v prvem letu svojega obstoja opravičila svojo eksistenco in potrebo. Okoli Zveze so se namreč zbrale vse organizirane sile emigracije. Vsa ta sistematično zbrana in organizirana sila je vplivala, da je vzkliko na raznih krajih še deset novih emigrantskih organizacij ter da so se dremajoče organizacije poživele in da je prešel v starejše nov holi svež duh borbe in dela. Celotna emigracija je pa živela v hitrejšem tempu dela in zavesti o nujni potrebi reševanja emigrantskih problemov.

Radi prenaplega in razumljivo le poskusnega dela pripravljalnega kongresa v Zagrebu so se vrinile v poslovanje emigrantskega vodstva gotove hibe, ki so precej ovirale delo zlasti v odsekih. Kongres naj s primerno reformo sedanjih vodstvenih organov upelje intenzivnejši tok dela.

Dosti so ovirale delo v emigraciji in otežkočile življenje brezposlenim emigrantom težke posledice krize, še poostrene po nerazumevanju vladinih krogov napram emigraciji iz Julijske Krajine. Predsednik dr. Čok je pri tem citiral eno izmed nešteatih zveznih vlog na centralne oblasti, v kateri povdarja da emigracija propada ne samo fizično ampak tudi duševno, da se vedno bolj množe slučajni moralnega propadanja brezdomnih in brezposlenih emigrantov iz Julijske Krajine. Emigracija bi se zadovoljila, da bi bila vsaj toliko podpirana kot so razne druge nejugoslovenske emigracije bivajoče v Jugoslaviji.

Kljub vsemu pa noče emigracija iz Julijske Krajine rekreminirati, niti dvigati žalnih pritožb, ampak v trdni disciplini delati za rešitev problema Julijske Krajine in s tem tudi na korist jugoslovenskih interesov.

TEŽEK POLOŽAJ EMIGRANTSKIH BREZPOSLENIH DELAVCEV

Natanko in podrobno je analiziral položaj emigracije v Jugoslaviji član direktorija tov. Štrekelj Saša iz Ljubljane. Posebno se je zamudil pri položaju tisočih emigrantov delavcev, katerih stanje je brezupno zlasti v zimskem času. Doma v Julijski Krajini jih čaka ječa radi nedvoljenega prekoračenja meje. v Jugoslaviji pa huda brezposlena zima. Nekateri so se vrnili, nekateri se pa vrnejo najbrže tekom zime — v naročje pomanjkanja in fašistovske milicije. To dejstvo je najbolj pretreslo kongresiste in se zato iz zborovanja dvignili ogorčeni glasovi proti nujni odpravitvi tega stanja. Poročilo je nadalje ugotovilo, da je kmet v Julijski Krajini popolnoma upropačen po italijanskem fiskusu ter da radi tega ni več mogoča kolonizacija posameznih kmetov na lastno roko, ampak le združeno, v strnjene lastne kolonije, s pomočjo vladinih organov. Ugotavljajo se pa, da neveseli slikki gospodarskega stanja emigracije ne odgovarja tako nevesela slika političnega življenja emigracije. Politično se je emigracija precej razmahnila v zadnjem času in je njena trdna namera odgovoriti na vsako gonjo in izpade fašistovskega tiska in organizacij

z isto mero. Emigracija se dobro zaveda da je v teh časih stiske in kriz le v breme domačemu prebivalstvu, zlasti v gosto naseljenih krajih Slovenije, je ona sama pa najhujša žrtev tega stanja, ki ga je fašizem stvoril ob meji. Potrjuje na koncu pravilnost že ponovno izdanega načela od strani vodstva emigracije, da se emigrantske organizacije in emigranti kot taki nimajo mešati v notranje-politične spore raznih struj glede notranje ureditve države.

UGAŠANJE NAŠEGA JEZIKA PO CERKVAH JULIJSKE KRAJINE

Poročilo predsednika dr. Čoka o položaju jugoslovenske manjšine pod Italijo, je predočil kot vsi slični letni pregledi le še ogromno poslabšanje položaja našega naroda. Fašizem ugaša zadnje ostanke našega jezika v cerkveni liturgiji in preganjanja z vso silo še edinega našega inteligenta — duhovnika. Procesi krvavega rimskega tribunala hočejo vsak toliko časa oplašiti ljudstvo. Izžemanje davčnega vijaka in brezposlenost tirajo s pospešnim korakom v razlastitev našega kmeta, razširjenje italijanskega latifundija po naših krajih in podvrženost italijanskim bankam.

Zvezni tajnik je poročal o obsežnem delu zveznega vodstva v času od 20. septembra 1931, poslednjega kongresa v Zagrebu, pa do letošnjega kongresa. Najvažnejše se je zdelo vodstvu držati in ohraniti stike s centralnim oblastmi, da jih pouči bodisi o strogi legalnosti, v kateri se giblje delo vseh emigrantskih organizacij bodisi da jih natanko pouči o težkih emigrantskih potrebah in problemih. Da iz dobre poučenosti centralnih oblasti ni vzrasla prava korist za emigracijo, je največ pripisati splošni gospodarski krizi, ki je prekrizala vsako pomaganje emigracije.

Stike s posameznimi organizacijami v državi je pa moralo držati vodstvo le v mejah možnosti, ker zveza sama in člani direktorija ne razpolagajo s sredstvi, da bi zamogli vršiti organizatorno-propagandno delo po celi državi, kjer so razstresene posamezne organizacije. Še največ je vršil to delo zvezni predsednik, ki je obiskal tekom leta emigrantske organizacije po raznih krajih države. Z rojaki emigranti je držalo pismen kontakt in se zanimalo za njihovo usodo.

Zanemarl se ni noben stik in sodelovanje s silami, ki se bore v inozemstvu proti fašizmu. Zato so bili posebno prijateljski stiki z raznimi antifašističnimi skupinami v Franciji.

POPLAVA INTERVENCIJ

Ze ustanovitev zveze emigrantskih društev je morala sama posebi privleči vodstvu emigracije nešteto prošenj za intervencije po centralnih uradih v Beogradu. Posebno v zimski času je zvezna pisarna kar tonila v poplavi raznih prošnja in vlog. Težke nadloge emigrantskega življenja so ustvarile potrebo po interveniranju od strani vodstva vsak dan po vseh ministrstvih. Nemogoče je bilo zadovoljiti vse prošilce, ker vedno redkejši so, radi težkih prilik, ugodni odgovori na prošnje.

Nepričakovano množico dela pa ustvarja kolonizacijski problem s svojimi vedno bolj rastočimi potrebami in naraščajočim tokom naselencev iz Julijske Krajine za južno Srbijo.

Niso se samo splošno v javnem življenju ustavile razne započete inicijative, zamrli viri delavnosti, ampak je tudi delavnost zveze, zlasti v njenih odsekih občutilo pomanjkanje sredstev. Radi pomanjkanja sredstev ni mogel delovati publicistični odsek, so se morale ustavitj predpriprave za delovanje statističnega odseka. Emigrantska zveza sicer ne bo mogla v bodoče ozdraviti sama od sebe vseh društvenih boleznih, niti ne stati po robu vsem težavam, ki so imanentno zvezane z vsakim emigrantskim življenjem, bo pa mogla, nošena od volje, discipline in moči tolikih emigrantskih množic z mnogo večjim povdankom iti na podiranje ovir na jasno zacrtani poti k zmagi.

Zvezni podpredsednik dr. Ražem iz Zagreba je v kratkem orisal v zaokrožen sliki delo posameznih organizacij, včlanjenih v zvezni organizaciji. Analiziral je njihovo zimsko in njihovo poletno delo. Povdaril je pa potrebo, da bodo morala društva prihodnje leto podati preciznejšo, s statističnimi podatki, podprto sliko svojega delovanja, da bo tako mogoče premeriti ves napor naših

društev. Navedel je zlasti zanimive podatke o članstvu posameznih društev, ki kažejo v kaki smeri bo moral iti napor organizacij, da se doseže večje število organiziranih emigrantov.

Članstvo društev znaša za posamezna društva sledeče:

1. Prosvetno in podporno društvo Nanos, Maribor 300 članov; 2. Orjem, Laško 23; 3. Društvo Soča, podružnica Novo Mesto 150; 4. Društvo Soča, podružnica Jesenice 98; 5. Istarski akademski klub Zagreb 62; 6. Udruženje emigranata Jugoslov. iz Julijske Krajine »Istra«, Zagreb 1050; 7. Prosvetno i potporno društvo Istra, Novi Sad 70; 8. Prosvetno in podporno društvo »Trst-Gorica-Reka« v Skoplju 56; 9. Klub Primork, Ljubljana 200; 10. Udruženje Istra-Trst-Gorica v Beogradu 154; 11. Društvo Soča, podružnica Celje 200; 12. Delavsko prosvetno društvo Tabor, Ljubljana 528; 13. Primorsko društvo Zaria, Kranj 149; 14. Prosvetno in izobraž. društvo Zora, Spodnja Šiška 54; 15. Organizacija jugoslovenskih emigrantov, Trbovlje 50; 16. Prosvetno in podporno društvo Brod na Savi 110; 17. Prosvetno in podporno društvo Orjem-Kočevje 85; 18. Pevsko društvo Jadran-Maribor 214; 19. Klub jugoslovenskih primorskih akademikov, Ljubljana 60; 20. Mladinska podruž. Soče, Ljubljana 202; 21. Prosvetno in podporno društvo Eđinost, Škofja Loka 45; 22. Društvo Soča, Matica, Ljubljana 612. Skupno 4281 članov.

Društva Tabor, Kamnik, Istra Trst-Gorica v Subotici, akcijski odbor za kolonizacijo seljaka emigranata iz Istre, Trsta, Gorice v Zagrebu, Soča, Doljna Lendava, prosvetno društvo Istra, Osijek ter Agrarna zajednica v Bistrenici so pristopila šele v zadnjih časih v zvezo. Število članstva v Zvezi včlanjenih društev znaša tako nekaj nad 5000 članov. Z družinskimi člani znaša to približno 15—20.000 tisoč emigrantov, kar je komaj 1/5 vseh emigrantov v Jugoslaviji, katerih je okoli 70.000.

V splošnem so emigrantska društva razvijala dosti intenzivnejše in pa tudi resnejše delovanje kot pa običajna društva v Jugoslaviji. Nekateri hibe, ki so se pojavile v preteklem letu se bodo dale odpraviti, tako morajo izginiti spori osebnega značaja, ki so izbruhnili v Ljubljani, Zagrebu in zlasti pa Kranju med posameznimi skupinami emigrantov. Krepkeje bo potreba tudi zasukati rokave za specijelno narodno-obrambno delo. Nov kongres mora najti društva v povečani delavnosti z odstranjenimi hibami.

NEOPRAVIČENA BREZBRIZNOST PREDMOŽNIH EMIGRANTOV

Vsa poročila članov direktorija so sledile delegatje društev, kljub neprespavani noči, na voznji, z veliko pazljivostjo, kritičnostjo, vnašajoč v debato svoje pripombe polne stvarne objektivnosti. Mohorovičič je pri poročilu društev z žgočo besedo žigosal one številne emigrante, ki v udobnih, nekateri celo premožnih pozicijah nočejo doprinesiti nikake žrtve ne pri delu v organizacijah ne za naše brate v Julijski Krajini. Cela dvorana je viharno odobrila njegovo kritiko indiferentnih emigrantov. Odobranje so žela tudi izvajanja delegata iz Novega Sada, Trinajstića iz Beograda, Zuccona iz Zagreba, dr. Prudana iz Novega Sada in številnih drugih.

V poslušanju in debatiranju poročil direktorija se je približala ena ura popoldne in je zato predsednik prekinil zborovanje do treh popoldne radi kosila. Skupno kosilo je poteklo v lepji družabnosti vseh delegatov iz raznih krajev države v poznanih emigrantskih lokalih »kod Mate« in »kod Ženeve« v Beograjski ulici.

Popoldne se je pričelo nadaljevanje kongresa z izvolitvijo novega vodstva emigrantske zveze in njenih odsekov.

Kongres je nato sprejel slične si predloge društev: Istre iz Zagreba, Taborja iz Ljubljane in Orjema iz Trbovelj glede spremembe pravil radi reorganizacije odsekov, razširitve baze direktorija in ustanovitve novega organizatorno-propagandnega odseka.

Le z malimi spremembami je bila sprejeta kandidatna lista, katero je predložil na glasovanje nalašč zato izbran volivni odbor.

Novo vodstvo zvezne uprave je sledeče:

1. Predsednik: dr. I. M. Čok; 2. I. podpredsednik: dr. Ivo Ražem; 3. II. podpredsednik dr. Boris Furlan; 4. Tajnik: Ivo Boličić; 5. Ivo Trinajstić, blagajnik; 6. dr.

Vjekoslav Gortan član; 7. Josip Mohorovičič član; 8. Lado Božić član.

Organizatorno-propagandni odsek, sedež v Ljubljani: 1. Štrekelj; 2. Figar; 3. dr. Cermelj.

Socialno-podporni odsek, sedež Ljubljana: 1. Klarova; 2. Vilhar; 3. Žiberna.

Gospodarski odsek: sedež Zagreb: 1. dr. Zuglia; 2. Sironić; 3. Semelić; 4. Marčac; 5. Buić.

Publicistični odsek, sedež Zagreb: 1. Rojnić A.; 2. Zuccon; 3. Šepić.

Statistični odsek: sedež Novi Sad: 1. dr. Prudan; 2. Juričić; 3. Jurlina.

Nadzorni odbor: 1. Stari; 2. Luznik; 3. Ražem dr. Joakim.

Volitve so potekle v miru in ne na tak način, kot je v teh težkih časih navada na raznih kongresih. Edino delegatje ljubljani. »Soče« so tolmačili neizvolitev njihovega kandidata za nezaupnico njegovi osebi. Niso pomagala zagotovila celotnega kongresa, da njihov kandidat uživa zaupanje in spoštovanje emigracije, da bi pa radi njegove prezaposlenosti ne mogel tako zastopati svoje društvo in pa emigracijo v direktoriju, kot to nalagajo težki problemi emigracije. Predsednik je z enodušnim odobranjem po odhodu Sočinih delegatov izrazil željo, da bi se ta neljub nespোরazum čimprej raziasnil.

Brž po volitvah je novo izabrani zvezni direktorij podal smernice, ki bodo vodile direktorij pri delu do bodočega kongresa.

Čisto na kratko označene so smernice sledeče:

BODOČE SMERNICE:

1. Popolno izenačenje našega delavca-emigranta z domačim jugoslovenskim delavcem pri socialni zakonodaji in zaposlitvi. Poglobitev socialne karitativne akcije v društvih.

2. Unifikacija kolonizatorskih pokretov in njihova kontrola potom emigrantske zveze. Podpiranje vseh težen emigrantskih kolonij pri centralnih oblasteh, dokler ne postanejo kolonije dovolj rđne. Integralna izgradba emigrantske organizacije. Intenzifikacija organizatorno-propagandnega dela s pritegnitvijo prav vse emigracije v emigrantski pokret. Okrepitev emigrantskega glasila »Istra«.

3. Aktivizacija zunajne emigrantske politike na napade fašizma in še ožja kolaboracija z nasprotniki fašizma.

4. Ohranitev miselnega sorodnega političnega naziranja med narodom v Julijski Krajini in emigracijo v Jugoslaviji.

5. Vključitev prav vseh drobcev emigracije iz Julijske Krajine, raztresene po drugih državah v enoten pokret.

Na prošnjo delegatov, zlasti dr. Prudana, sta podala dr. Čok za agrarno zajednico v Bistrenici na Vardaru ter g. Sironić za akcijski odbor za naseljevanje seljaka, s sedežem v Zagrebu, obsejni poročili o vsaki posamezni akciji. Posebno živahno so pozdravili delegatje sklep, da se vse kolonizacijske akcije unificirajo ter da se bodo vodile sporazumno v medsebojnem pomaganju in podpiranju.

K vsem raznim poročilom je podal dr. Skaljer iz Subotice obširne pripombe z mnogimi koristnimi misli o uspešnem propagandnem delu za Istro med prebivalstvom Jugoslavije.

Deficit obračuna, narasli troški pisarne in pa obveznost napram svojem vrhovnem vodstvu so izglasali enoglasno povisek društvenega prispevka zvezj od dosedanjih 50 para za vsakega člana na 1 dinar na leto.

V neprestanem delu se je približal že večer in v kongresni dvorani postaja vedno temnejše. Potek zborovanja teče s pospešenim tempom, da bi se izvršilo čim več dela pred zaključkom kongresa.

ZVEZA EMIGRANTOV IN LIST »ISTRA«

Zvezni predsednik dr. Čok daje pojasnila na razna vprašanja glede odnošajev napram zveznem organu listu Istra. Ugotavlja, da je cela emigracija vodstvo in pa posamezne organizacije premalo storilo za list.

Obljubilo se je listovi upravi, da se bo ne le moralno, ampak tudi materialno podprlo list z nabiranjem naročnikov, z oglasi in s podporo. Vse to se je napravilo v premali meri — list je odlično urejevan, piše točno po intencijah in v duhu kot želi emigrantska zveza. Je torej vreden organ zveze. Zato se pa mora zveza, vodstvo in pa njena društva na vse načine potruditi, da list okrepijo in povzdignejo. Vsi navzoči soglašajo s predsednikovimi izjavami.

V pol temi se sklene da se ima bodoči kongres vršiti v Ljubljani. Množico društvenih predlogov se radi pomanjkanja časa ođa v kompetenco in izvedbo direktoriju, ker so take prirode, da ni potrebno za njih sklepov kongresa.

Celodnevno, napeto delo kongresa je precej utrudilo delegate. Po zaključku kongresa se poslavljajo, da bi se v naglici pregledali centralne ulice prestolnice, kjer ravno najbolj vre v toplem jesenskem mraku množica nedeljskih sprehajalcev. Večerni vlaki neso kongresiste na vse strani Jugoslavije, da vsak v svojem kraju zastavi svoje sile za rešitev emigrantskih problemov, v protest tlačitelju Julijske Krajine, v rešitev zemlje in ljudi svojega roda.

UNIŠTAVAJTE PRENOSNIKE BOLESTI
i Vama nesnosnu gamad sa najpouzdanijim sredstvom

SHELLTOX

ubija muhe švabe, žohare, stjenice, komarce, mrave i njihove ličinke.

Tražite svagdje izričito SHELL-TOX koji Vam garantira uspjeh!

PRETPLATNICI!

REDOVITO IZLAZENJE »ISTRE« OVISI O VAŠOJ SAVJESTI. NAMIRITE DUG I PLAĆAJTE REDOVITO PRETPLATU. — NADAMO SE, DA CE OSJEĆAJ DUZNOSTI I SAVJESTI NAŠIH PRETPLATNIKA SPASITI OVAJ TOLIKO POTREBAN LIST. ZATO OČEKUJEMO, DA CE SVATKO PLATITI DUG I NAMIRITI PRETPLATU.

STRATEGIČNA DELA V IDRJI IN NAŠE DELAVSTVO.

Idrija, septembra 1932. Pri gradnji vojašnice, ki je večinoma betonirana (cementu batuto), so uporabljali za manj važne stvari tudi opeko. Značilno je, da so jo uvažali iz Furlanije in da ni prišla opeka, ki se izdeluje na slovenskem ozemlju popolnoma nič v poštev.

Vojašnica zadošča vsem novim potrebam. Poleg nje je razgledni stolp s postavitki za strojnice, ki so obrnjeni proti jugoslovenski meji. Istočasno z dograditvijo vojašnice so popolnoma preuredili cesto, ki vodi na Kobilovo planino ter dogradili 200 m dolg most, ki sega od hiše pri Stari žagi čez Idrijo do pokopališča. Vojašnica je zavarovana z močnim obzidjem. Fašizem očitno pripravlja novo bazo za poitalijančevanje ter izhodišče za nove imperijalistične pohode. Pred kratkim so se vršile v okolici Idrije velike vojaške vaje. Na Colu in Godoviču se ljudje niso smeli ustavljati na cesti samo zato, ker so bili v bližini provizorični strelski jarki. V Bači se je tedaj nevarno obstrelil kmet z granato, ki so jo vsled nepredvidnosti vojaki zamešali med seno. Po končanih vajah, je vojaštno slavnostno odkorakalo v novo dograjeno idrijsko vojašnico.

Ob Rožni ulici, na mali vspešnosti, ob levem bregu Nikove, so začeli italijanski frančiškani graditi samostan. Končan bo že drugo leto. Pri gradnji so zaposleni večinoma fašizmu vdani Furlani. Samostan bo imel poleg kapele tudi veliko dvorano (gledališče), kjer naj bi se vršile razne fašistične prireditve in proslave. Povsem jasno je, kaj nameravajo. Samostan in gledališče bosta novo sredstvo za asimiliranje našega ljudstva. Toda to ne bo šlo gladko! Idrijski »knap« (rudar) dobro ve, kdo so tisti, ki so ga poznali v bedo in izkoristili prav do skrajnosti. Delavstvo ne bo več nasedalo fašističnim obljubam!

Za obletnico pohoda na Rim (23. septembra) pripravljalo idrijski fašisti izlet v Rim. Da bi privabili čim več mladih fantov, jim obljubljajo nove obleke, čevlje i t. d. ... Fašisti ne prepričujejo, temveč kupujejo ljudi! Kako dolgo bodo še kupovali? Ljudje odpirajo oči. Vodilni krogi, ki bi morali dati dober vzgled, so našim ljudem v pohujšanje in zasmeje. Mnogo trpe zlasti naša mlada dekleta, ki jih fašisti zapeljujejo, zlorabljajo in zvajajo v obup. To so sadovi 2000-letne kulture. — (Mos)

IZ KOBARIŠKEGA KOTA.

Kobarid, septembra 1932. Razmere od Kobarida do Čedadina in zlasti v goratih krajih so zelo žalostne. Silna davčna bremenja in brezposelnost ogrožajo obstoj našega ljudstva. Mnogi so tik pred gospodarskim propadom, katerega je povspešil polom denarnega zavoda »Banca della Venezia Giulia«, kateri je vdaril mnoge naše posetnike. Govori se, da bodo vračali vsaj hranilne vloge s 40 % in še te le v letnih obrokih. Prepostni kmetje so prepričani, da ima polom te banke politično ozadje, ker je namen italijanskega fašistovskega režima uničiti gospodarsko dobro situirane kroge. Da jih bodo lažje asimilirali. Brezposelnji plačujejo vkljub veliki revščini še vse sindikalne prispevke v upanju, da vendar končno dobe delo in s tem zaslužek vsaj za neslano polento.

Pri popravilu strategične ceste, ki vodi preko Breginja na Nadižo, Fojo (Faedis), v Benečijo, je bilo zaposlenih le par »vdanih« domačinov, a še ti so bili odstavljeni, ko je bila cesta dovršena do stare italijansko-avstrijske meje, odkoder vodi na Ponte Vittorio. Pozneje je zaposlila te brezposelne občina Breginja z robotanjem občinskih poti. Pri tem poslu pa je bil zaslužek nadvse boren. Kako naj plačuje naš človek v takem položaju še obresti za svoje dolgove, sindikalne prispevke in razne prisilne davke za nacionalne parade? — (Mos)

KULTURNI DAVEK V ASIMILACIONE NAMENE.

Kobarid, septembra 1932. Na Kobariskem plačuje šolska deca nekaj intelektualen dohodninski davek v obliki znamke, ki se lepijo na vsak šolski zvezek. To so nekaki narodni kolkci v prid mladinski organizaciji »Ballila«. Gorje naši nepreskrbljeni deci! Vsiljenega jezika se uči naša deca mehanično, z večnim ponavljanjem besed. Med šolskimi odmori ne smejo otroci spregovoriti niti besedice v svojem materinem jeziku. Vsak prestopok se kaznuje po nepedagoških, barbarskih metodah, s preteranjem in psovanjem. Taka je torej dvatisočletna romanska fašistična kultura! — (Mos)

FAŠISTIČNI SHOD V DOLINI PRI TRSTU.

Trst, septembra 1932. Sindikat kmetov je bil sklican letos tudi v Dolini. Raznim gospodom, ki so prispeli iz Trsta se je pridružil tudi bivši delovodja Kocjančič. Na tem shodu so hoteli dokazati, da je edina rešitev za kmeta — sindikat. Da bi se bolje posrečilo preseljevanje ubogega kmeta, je nastopil tudi gori imenovani izdajalec. Doseglo pa se je ravno nasprotno: kmetje so začeli zahtevati naj se jim znižajo davki in revnejši so celo prosili za občinske podpore in pomoči za zimo. Kaj je preostalo gospodi drugemu, kot da je lepo na tiho

SMRT NAŠEGA MUČENIKA GROPAJCA

Na dan 6 septembra so srca naših emigrantov obrnjena na okrvavljena tla Bazovice. Vsi se spominjamo štirih mučnikov: Bidovec, Marušič, Valenčič, Miloš. Le malo kdo pa se spominja petega: Gropajca, ki spada v isto skupino, v isti proces, le da je umrl že v ječi. Do danes smo le malo vedeli o njegovi smrti, podrobnosti skoraj nobene. Od drugih političnih sotrpinov ki so se istočasno nahajali v zloglasnem rimskem zaporu »Regina Coeli«, smo zvedeli o njem sledeče:

Bio je okrog 9 h zvečer. Jestniki so se komaj spravili v postelje. Po hodnikih so že hodile nočne straže. Bilo je tiho, le vsako toliko časa se je slišalo odpiranje vrat. Kakor je pač navada, so vsi nategovali ušesa in oči ter poskušali zvedeti ali uganiti kaj pomeni ta večerni topot, ki se je že dalj časa ponavljal. Čudno! Ob tej uri! Zvedeli so, da so bila zasliševanja Slovencev, ki so bili sojeni v Trstu in v Rimu: Bidovca, Jelinčiča, Marušiča, Logarja in drugih. Zasliševal jih je izpraševalni sodnik posebnega tribunala. Da pa ne bi imeli preveč sitnosti z prevaževanjem jetnikov iz VI oddelka v izpraševanju določeno sobo, se je kar sodnik priselil v ta političen oddelek, kjer je bolj prosto vršil svojo umazano nalogo.

Iz večerne tišine se je vsako toliko časa čul tudi tuleč glas sodnika in odgovor ubogega jetnika. Razumeti se je dalo le malo. Nenadoma pa so se začuli koraki bežečega človeka. Poveljnik oddelka sottocapo Cassini je kričnil: Prendilo, prendilo! (primi ga, primi ga!) Sledil so odmevi korakov tekočega straznika, ki pa je prišel prepozno in se ustavil. Trenutek nato se je čul zamolkel

udarec ob kamenita tla pritličja. Samo zamolkel udarec, nič drugega. Poveljnik je obvestil predstojnika, poklical pomočnike. Ti so prihiteli, nekaj zavili in odnesli skozi železna vrata.

V srca vseh jetnikov je stopilo nekaj groznega, težkega, leglo na dušo in jo obtežilo.

Drugi dan se je zvedelo: bilo je zopet zasliševanje naših fantov. Sodnik je bil razdražen, kot vedno, mogoče še bolj. Zadnji je bil zaslišan Gropajec. Ko se je vrnil iz sobe je imel oči zalite in je drgetal z zobmi. Imel je sobo v četrtem nadstropju. V tretjem nadstropju je začel teči in v četrtem je preskočil ograjo ter padel v pritličje, 15 m nižje. Tu je obležal mrtev.

Takoj drugi dan so med nastropji napeli mrežo, da se še kdo ne vrže!

Čemu si je vzela življenje! Je bil fant slabotnejši? Ali naj obsojamo njegov samomour? Ne! V moči, ki ga je gnala k temu činu vidimo njegovo odločnost! Bil je krepak in značajan — pa se je rajše izognil poniževalni sili, premoči števila. Izognil se je zasmehovanju! Ker je bil dobro zastražen ga je sodnik psoval in mu grozil, da postreljajo vse z strojno puško. Fant se je odločil, da jim ne da tega zadoščenja.

Ne bomo komentirali. Opomnimo samo: njegova smrt nam je še enkrat dokaz kako lepo znajo fašisti delati z jetniki. Poslužujejo se takih sredstev samo oni, ker so izraz najnižje in najnesramnejše sile naroda. Bodoča zgodovina bo pisala o tej dobi kot zgodovinskem fenomenu, beležila bo z grozo!

Mi v našem srcu poiščimo koticček tud zanj, koticček, ki je namenjen našim žrtvam ki kličejo po maščevanju.

»ISTRA NE ČE PROPASTI, DOK BUDE RADJALA OVAKVE KČERI!«

U mesečnem listu »Soko na Jadranu« urednik S. Vrdoljak, poznati sokolski radnik iz Istre, piše:

Puni najlepših utisaka i oduševljenja vračali smo se iz Praga. Na svim stanicama naročito gdje su se vlakovi ustavljali, dočekuju nas sokolska društva, glazbe i općinstvo, da nam još jedanput stisnu ruke i kažu zbogom! Lepršaju zastavice iz našeg ogromnog vlaka i poklici se miješaju, došuju jačinu bure i lomljavu grmljavine. Sve je u zanosu, sva srca od uzbuđenja trepte.

U Taboru se ponavljaju jednake scene. Sve najlepše i najsladje smo izvikivali jedni drugima. Oči stajale, lica su nasmišana. U tom općem oduševljenju i veselju jedno jedino lice je tužno i nepomično. Stasita dama. U ruci joj grana palme sa češkoslovenskom i jugoslovenskom zastavicom pod crnim florom. I kada je prvi i najjači izljev oduševljenja malo stišao, da provali novom snagom, pristupa dama tiho vodstvu vlaka, gdje se nalazilo starešinstvo župe Sušak—Rijeka i oslovljuje ga:

»Bračo sa Jadrana! Oprostite mi da u času kada se puni oduševljenja vraćate sa sleta vašim domovima, unašam jednom molbom tužnu notu u vaše veselje. Kada dodjete na naše more, bacite u nj ovu granu, neka je vali odnesu obalama Istre kao pozdrav Istranke Istri...«

I nije mogla da nastavi. Gorak i liut icaj prekiđe joj riječi... Nije bilo oka, koje se ne orosi...

Bila je to kćerka jedne ugledne i rodoljubne naše porodice iz Istre, iz mjesta gdje se lovor nad cestu nadvija i gdje se čiste kućice u njemu bjelajasu. Gdje je ruka božija svim najlepšim uresila taj kraj. Kraj

ljudje, koje nikad zaboravit ne možemo ni mi, koji se tamo ne rodimo, a proboravismo dugi niz godina, a kamo li će ih zaboraviti oni, koji se tamo rodiše i uzrastuše...

Krenusmo zamišljeni pod utiskom tog događaja. Neko pobožno čuvstvo ispunilo nas. Osjetismo dubinu moralne obaveze, da molbu skrupolozno izvršimo.

Ni u snu nisam sanjao, da ću baš ja izvršiti taj svečani i tužni akt. Nalazio sam se na Sušaku. Zamoliše me tamošnja braća da ja to izvršim kao bivši dugogodišnji član starešinstva sokolske župe Vitezić i sokolskog društva u Volosko-Opatiji.

Pod snažnim zavesaljima šestorice mladih sokolova odmicala je brzo sa gradskog kupališta na Sušaku prema Opatiji vitka sokolska ladja. Osim veslača nalazili se u njoj braća Boras i Mrgan, stari i neumorni prednjaci sa Sušaka, brat Deprato, bivši prednjak sokola u Lovranu, brat Janko Prelovec iz goričke župe i ja.

Ustavili smo se u vodama Istre. Nastaje svečani momenat. Još jednom iznašam čitav događaj, ističući neizmjerne ljubav i bol za Istrom rodoljubne Istranke u Taboru. Ustavimo. Svečan momenat je na vrhuncu. U luku bacam vijenac prema Opatiji, i on polako tone u dubinu. Valovi juga već će ga donijeti njenim obalama. Nekoliko minuta šutnje. I onda poklik: Slava Gortanu i bazovičkim žrtvama.

Kao iza ispočijesti u duši mi je postalo lakše kad izvršismo vruću želju rodoljubne Istranke.

Istra neće propasti dok bude radjala takove kćeri. Zato:

Skinimo kape pred njima!... S. V.

KRIZA U RIJEČKOJ TVORNICI TORPEDA.

Rijeka, septembra 1932. I ako Italija mnogo troši za naoružanje, tvornica torpeda na Rijeci proživljava teške dane, jer fašističko ministarstvo rata favorizira tvornice u unutarnjosti. To je i razumljivo: Rijeka je blizu granice i može lakše da se kontrolira fašističko naoružavanje... U posljednje vrijeme bilo je otpušteno mnogo radnika. Tako ovih dana »La Vedetta d'Italia« obavještava bezbrojne radnike, koji se nadaju, da bi tvornica mogla opet da ih primi na rad, da napuste tu nadu. Taj list kaže: »Tvornica nema u vidu nikakove nove naručbe, pa prema tome ne može da angažuje nove radnike, nego će čak morati provesti novu veliku redukciju.«

PULA JE SVE PRAZNIJA.

Pula, septembra 1932. — Prema službenim statistikama opažamo, da ovaj naš grad, koji je na samrti, propada i po broju pučanstva iz godine u godinu, iz mjeseca u mjesec. U jednom mjesecu napušta Pulu oko 80—100 stanovnika.

PRETEPANJE NAŠIH FANTOV.

Vipava, septembra 1932. V Vipavi so neznanci pretepli dva fašista. Pri zasledovanju krivcevo so karabinerji nalcicli na Alojzila Žgurja iz Podrage, ki je nič hudega sluteč kosih travo na Nanosu. Zahtevali so od njega, da jim pove kam so izgini li krivci, ker so zbežali proti Nanosu in jih je gotovo videl. Ker jim ni mogel dati nikakih pojasnil, so ga pretepli, da je moral v bolnico. Težje je poškodovan na glavi in hrbtu. — (Mos)

UTRIJEVANJE MEJE.

Trst, septembra 1932. Ze več člankov je poročalo o utrjevanju meje. Italijani zlasti močno utrjujejo črto od Sneznika do Planine, posebno pa še Javornik, ki je posebno važan radi železnice, ki teče spodaj. Stalno vozilo iz Postojne municijo, topove i t. d. — seveda ponoči. Za časa prevozov so zastražene vse ceste in pota. Na vrhu Javornika je zgrajen velik stolp in pred kratkim so se vršile na Javorniku velike artiljerijske vaje, pri katerih je sodelovalo tudi mnogo aeroplanov. Ljudje na obeh straneh zrejo na ta početja »miroljubne drzave« s strahom. — (Mos)

IZDAJICE V GORIŠKIH GORAH.

Gorica, septembra 1932. Fašistične lavorjeve vence nosijo neki Goruppi (Gorjup), bivši občinski tajnik v Breginju, Lenchi (Lenčič), pred letom občinski tajnik v Kobaridu, detektiv Volari (Volarič) in Karlo Šumijev iz Iderskega. Teh ljudi se izogiblje, kdor le more. Prvomu so sami Italijani rekli: »carne venduta« in ker se je celo samim Italijanom zameril, je bil premeščen v Frisonzo pri Maniagu, Lenchi, ki je tudi doma iz Breginja ni hotel govoriti slovensko niti z najožimi rojaki: tudi ta se je zameril fašistom in bil premeščen v neki kraj blizu Milana. V častni fašistovski službi v Kobaridu so tudi bivši branjevec Perinčič Anton, zidar Volarič Franc in krojač Ivančič Franc. Zadnja dva sta zahtevala celo italijanski pouk iz verouka za svoje otroke. — (Mos) Izginula... (Mos)

SV. OTAC PAPA BLAGOSLIVLJE

Trst, septembra 1932. — Kako javlja »Il Corriere della Sera« dne 12. o. m. j. primio je Sv. Otac PAPA fašističke kapelane, koji su došli u Rim iz svih krajeva Italije na veliki zbor od 50.000 avangardista. To su kapelani, koji su dodijeljeni fašističkim babilama i avangardistima. Svi kapelani došli su pred Sv. Oca s medaljama i fašističkim oficirskim saržama. Pretstavio ih je generalni vikar mons. Giordani, vrhovni šef fašističkih dušobrižnika, Sv. Otac je prošao ispred svih kapelana i očinski ih blagoslovio te je izjavio da je dirnut ovim posjetom.

Pred nekoliko dana proslavio je 25-godišnjicu svog braka Conte De Vecchi, ambasador fašističke Italije u Vatikanu; poznati Kvadrilvir iz vremena Pohoda na Rim. Tom prilikom poslao mu je Sv. Otac srdačnu čestitku, u kojoj ga nazivlje »nostro fgljo diletto«

UZIMLJU I POSLJEDNJE NAŠE POSUJILNICE.

Trst, septembra 1932. — U nekim selima u Julijskoj Krajini ima još po neka posojilnica ili zadruge, koja se uspiela održati uza sve napadaje još uvijek u slavenkim rukama. Medjutim u posljednje vrijeme fašizam je proveo ofenzivu i na te ostatke našeg nekad jakog zadrugarstva. Na Krasu kod nekotih posojilnica na inicijativu fašizma vrše se izmjene upravnih odbora. Stari odbori, koje je članstvo izabralo na glavnim skupštinama ukidaju se, a vlast postavljaaju uprave sastavljene od svojih povjerljivih ljudi. Tako su bili iz više upravnih odbora izbrisani ljudi, u koje je članstvo zadruge imalo puno povjerenje, a na njihova su mjesta došli čisto nepoznati došljaci ili renegati i propalice.

Naša kulturna kronika

KRITIKA O NAŠIM MUZICARIMA.

»Sveta Cecilija« (Zagreb 1931, sv. 3, str. 107) piše: »Glazbeni prilog »Pevca« je ovaj put vrlo obilan i sadržaje ove kompozicije: veću baladu Vinka Vodopivca: Knezov zet« za mješoviti zbor, koja je vrlo zanimljiva i ne teška... te napokon posve jednostavni mj. zbor Davida Doktoriča: »Naša bol«. Pod tu popijevku mogli bi već danas napisati: »pučka popijevka« i ako znamo, tko ju je uglazbio. I riječi i napjev skladane su tako u narodnom duhu, da je zajedno, da će ta pjesma prodrti u svako selo. Skladatelj je jednostavnim, pučkim načinom izrazio sve boli, sve patnje, sav martirij naše odcjepljene braće, pa će se ne samo: »v naših gorah, v naših varicah razliiti grenke solze« nego će plakati zajedno sa našom mučeničkom braćom svatko, koji ima srca i tu pjesmu čuje.«

LITERATURA O NARODNIM, JEZIKOVNIM I VJERSKIM MANJINAMA

Jan Auerhan: Die sprachlichen Minderheiten in Europa (Berlin 1926). Adelwärd Theodor: Die Rechte der nationalen Minderheiten — Verlag Grenze und Ausland; Hamburg 1922. Boehm, M. Hildebert: Evropa irredenta — Berlin 1923. Fouques — Duparc: La protection des Minorites des Race, de Lanque et de Religion. — Librairie Dallox — Paris 22. Gerber: Minderheitenprobleme — Berlin 1927.

Centrup: Nationale Minderheiten und Katholische Kirche — Breslau 27.

Heyking: Der internationale Schutz der Minderheiten (Kiel 1925).

Homansthal: Minoritätenschutz (Buenos Aires 1922).

Ruyssen Th.: Les minorites nationales d'Europe et la guerre mondiale (Paris 1923).

Szagon: Förderungen und Anplagen völkischer Minderheiten in neuen Europa (Berlin 1923).

Winkler: Die Bedeutung der Statistik den Schutz der nationalen Minderheiten (Wien und Leipzig 1923).

»NOVOSTI« O NIKOLAJU PIRNATU.

O našem mladom kiparu Nikolaju Pirnatu, donijele su »Novosti« od 1. septembra članak, u kojem se sa simpatijom i priznanjem govori o njegovom umjetničkom djelovanju, naročito o njegovim najnovijim radovima (kipovi Kralj Matijaš i Anton) i Aškerc te Ivan Krstitelj).

KNJIŽEVNA NAGRADA JOSIPU RIBIČIĆU

Ljubljanska Mladinska Matica podijelila je nagradu za najbolje književno djelo za djecu od 6 do 10 godina, odličnom našem omladniskom piscu Josipu Ribičiču, uredniku bivšeg tršćanskog »Novog Roda« i sadašnjeg ljubljanskog »Našeg Roda« za pripovjetku »Nikolinja noć«

ODLIKOVANI KROJAČKI SALON ZA GOSPODU

A. Slavec
ZAGREB

Mesnička ulica br. 1. Telefon br. 74-43

VELIKO SKLADISTE NAJMODERNIJIH

PRVORAZREDNIH ENGLJSKIH ŠTOFOVA

Razne vijesti

KAKO JE ORGANIZIRAL „NANOS“ V MARIBORU

ŽALNI TEDEN

Žalni teden je zamisel, lepa zamisel ki se je pokazala globlja in pomembnejša, kakor bi mogel kdo pričakovati. Dokazala je ponovno, da v naših vrstah ni omahovanja, da delamo in da imamo svoj smoter. Žalni teden je združil nas vse, od severa do juga države z njimi, ki se željno ozirajo proti vshodu, proti vshajajočemu solncu.

Na nas je leglo težko čuvstvo odgovornosti, ko smo se posvetovali, kako naj organiziramo žalni teden. A da smo njegov pomen vsi doumeli, nam priča teden sam.

Prvo kar je »Nanos« ukrenil je bilo, da je preuredil društveni lokal žalnemu tednu primerno. Soba nudi res krasen vtis. Sredi med oleandrami in drugim cvetjem visi na prednji steni velika Kraljeva slika ovita z državno trobojnico. S tem smo dokazali, da nam je tudi v takih trenutkih vera v Kralja in njegov dom prvo. Pod Kraljevo sliko visi v črnem okvirju slika, ki predstavlja umor bazoviških junakov. A pod njo visijo izredno posrečeno izdelane in sestavljene slike: v obliki križa in v zlatem okvirju zložene fotografije padlih žrtev. Spodni dve slike sta okrašeni s širokim črnim trakom. Na vsaki strani kraljeve slike pa visita z žalnimi trakovi ovita grba Trsta in Gorice. Pod slikami pa gori na visokem v črno oviteme postavku, sredi med cveticami, in dvema krasnima šopkama rdečih nageljčkov pet lučk. Ob stenu vise še slike Gortana in tovarišev in pismo Jugoslovenske matice.

Na dolgi mizi ki je črno pregrnjena je šopek aster v granati, na vsaki strani pa so zložene v obliki križa fotografije iz našega Primorja, (požig Narodnega doma in slično). Pri vhodu je za posetnike tudi spominska polja. Tako nudi žalna soba res presunljiv vtis posebno ker prevladuje črna barva.

Društveni lokal je obiskalo lepo število Mariborčanov. Lokal je bil za javnost odprt ves teden od 9—12 in od 18—20. Vsak posetnik je dobil tudi črn svilen trak na katerem je vtisnjenih pet belih križev.

V ponedeljek 5. septembra je imel »Nanos« žalno sejo. Odborniki so se zbrali okoli črno pogrnjene mize v žalni sobi. Sami mladi zavedni omladinaši, ki se zavedajo pomena seje. Sejo je otvoril predsednik Koruza, ki je v lepem govoru poudarjal pomen padlih žrtev. Z vsklikom »Slava padlim žrtvam« ki so se mu pridružili vsi ostali odborniki je zaključil govor.

Po govoru je odredil dve minute molka v spomin padlim herojem. Izmed raznih važnih sklepov ki so jih iznesli odborniki in soglasno sprejeli, naj omenim dva: pošlje se brzojavka rodbinam umorjenih žrtev in postavitev spomenika padlim. Prvi temelji smo položili takol, s tem da smo med seboj zbrali lepo svoto.

V torek 6. septembra zvečer je posetil žalno sobo pevski zbor »Jadrana« ki je zapel pod vodstvom g. Laha žalostinki »Oj Doberdob« in »Vigred se povrne«. Žalostno in pretresujoče so odmevali silni akordi »aj prijatelj več ne bo, nikdar več nazaj«...

V četrtek 8. septembra je bila žalna maša v stolnici, po maši so se delili žalni znaki.

V petek 9. septembra ob 20-h je predaval v Narodnem domu g. župnik Jakob Soklič o »žrtvah in bojih za Jugoslavijo, od komitskih akcij do danes.«

V soboto 10. septembra je bil žalni sestanek.

Gortan, Valenčič, Miloš, Bidovec, Marušič, sprejmite ta skromen šopek, ki Vam ga polaga na grob omladina iz severne meje!
Danislavskil.

*
»Mariborski večernik« piše o predavanju v Narodnem Domu 9. septembra: Kolkor pa jih je prišlo, so imeli vsi na prsih pripet črn svilen trak in na njem pet belih križev, ki pomenijo krvavi datum v naši žalostni zgodovini.

Težki zastor se je dvignil. Presunljiv je bil pogled na velik črn križ, zavrt v gosto črmino in nad križem v črmini na kraj groze — Bazovico, našo grudo, našo zemljo, ki je nepozabna. K mizi, pokriti s težkim črnim prtom, je stopil mlad mož, predsednik »Nanosa« g. Koruza. V dvorani je bila mrtvaška tišina in vse okolje je bilo mrtvaško. Ko je govoril in pozdravljaj, je bil njegov glas monoton, in beseda mu je zastajala v grlu. Govoril ni dolgo in med govorom je njegov pogled počival na črnem križu v ozadju.

Za njim je stopila na oder mladenka in njen glas je drhtel. Hrepenenje, ki se je trgalo v besedah iz njenih prs, tisto hrepenenje je bilo tudi v vseh navzočih. Veličastna in groze polna je bila tudi Gradnikova »Molitev beguncev«, ki je bila podana tako, kakor jo zna podati le naša Elvira Kraljeva.

S Krekovo oporoko: »Vi, ki ste seme izkrovelega naroda...« je stopil pred mladino njen pastir, župnik Soklič, njen duševni oče. Od črno pokrite mize je stopil v ozadje k velikemu črnemu križu in nadaljeval svoj govor. Mnogo je povedal svoji mladini, ki ga je poslušala tako napeto, da ni trenila z očesom. Predočil ji je zgodovino naših dni, našega naroda, zgodovino naših krajev, naših voditeljev. V živi besedi je popeljal navzočo mladino domov, tja, kjer je doma, popeljal jo je v Bazovico, kjer se je pred dvema letoma odigrala krvava tragedija in se je takrat naša zemlja napojila z mlado krvjo. Gortan! Bidovec! Marušič! Miloš! Valenčič! Mrzlo, kot je bilo jeklo, ki je prevrtalo njihova srca, tako mrzla in grozna je bila misel. Naglasil je, da bo enako mrzla tudi v srcih onih, ki bodo živeli za nami. 6. septembra 1930., neizbrisani datum naše žalostne preteklosti. Ko je govornik končal, je mrtvaško tišino prekinilo ploskanje, vroča molitev in kletev.

Nastopili so pevci. »Jadrana« je zapel dve žalostinki »Vigred se povrne« in »Oj Doberdob«. V očeh navzoče mladine so se lesketale solze, solze, ki jih je videti redkokekdaj. Bilo je kakor ob grobu v Bazovici. Teško in tesno pri srcih in nehoti so se same od sebe krčevito stiskale pesti.

SPOMINSKA SVEČANOST BAZOVICE V TRBOVLJAH

V ponedeljek 5. t. m. je Organizacija jugoslovenskih emigrantov v Trbovljah pripravila žalno svečanost za bazovskimi žrtvami.

V društvenih prostorih se je zbralo članstvo, predvsem mladina, da se spomni svojih najboljših. Priprosta, a učinkovita svečanost je globoko uplivala na duše prisotnih.

Tovariš Končnik od »Tabora« iz Ljubljane je občuteno recitiral Zupančičevo »Grobovi tulijo«:

Imeli smo ljudi, v poljani cvet, imeli smo jih, vrhu gore hrast, imeli smo jih, daj smo jih vam, kaj hočete grobovi še od nas?

Ali ni to beseda posvečena našim štirim in Gortanu? Da, to so cvetovi naših roljan, to so naši hrasti na gori, In še:

Uporne prsi ve, ki dihaš svobodni zrak, srce kipeče, ki biješ, da te sluša milijon, trpeči milijon, čuj, sodba ti je pisana...

In vendar, kljub sodbi, kljub smrti in baš radi nje so naši Mučeniki danes bolj živi kot kdaj in sedaj jih v resnici poslušajo milijon in še več src.

Sledila je recitacija Gradnikovega »Poslednjega pisma«. Tudi ti soneti so pisani s toplim čuvstvom in tako, da veljajo vse te besede za bazovske junake prav tako, kot za davnega puntarja Ivana Gradnika.

Tov. tajnik je imel kratek spominski govor, v katerem je spjel našo domišljijo v sodno dvorano v Trstu, v kletko, kjer so sedeli obtoženci, v celico kjer so skupno navezani na eno verigo pričevali sodbo. Opis tih prizorov, ki so se v tistih urah dogodili v tej družbi naših fantov je privabil marsikateremu poslušalcu solze v oči. Nato smo v dubu sledili potji Štirih iz celice na bazovsko planoto in v smrt. Vse to, od kletke v Trstu, do strelcov pri Bazovici je evangelij, je vera upanje in ljubezen naše emigrantske stvari. V tem iščemo moči za naše delo in borbo!

PODRUŽNICA DRUŠTVA »SOČA« V NOVEM MESTU BAZOVIŠKIM ŽRTVAM

Komemoracija padlih žrtev za jugoslovensko idejo se je vršila v dneih 7. in 8. septembra v Novem Mestu.

Dne 7. septembra ob 8 uri zvečer so se zbrali člani »Soče« pri gosp. Kavčiču v salonu hotela Koklič, ki je salon primerno dekoriral, na prvem spominskem večeru naših mladih žrtev. Pod sliko Nj. Veličanstva, okrašeno z jugoslov. trobojnico, so visele slike štirih bazoviških žrtev, katera so bile obdana s črnim florom.

Predsednik je otvoril spominski večer, nato je iz prilaznosti zapelo glasbeno društvo »Sloga« »Doberdob«, tajnik je govoril ognjevit o žrtvah, mala Ivica je pa prav lepo deklamirala »Boli tužne emigrantke«, društvo »Sloga« nam je ponovno zapelo »Vigred se povrne«, predsednik je recitiral »Bazovici«, mala Ivica, hčerka g. Tinte nam je vnovič recitirala »Soča«, »Sloga« nam je kot zadnjo točko zapela »Buči mor-

je Adrijansko«; tajnik je recitiral »Naš doma«.

Dne 8. IX. t. l. ob 8 uri se je pa darovala sv. maša v frančiškanski cerkvi, ki jo je daroval č. g. p. Oto, ki je nekoč služboval na sv. Gori. Pred sv. mašo je pa bil govor o žrtvah in trpljenju naših bratov v Julijski Krajini.

Iz gornjega je razvidno, da se društvo »Soča« zaveda svoje dolžnosti napram žrtvam in bratom onkraj meje. Društvu ključemo: v tej smeri naprej!
Sočan.

KOMEMORACIJA BAZOVIŠKIH ŽRTEV V KOČEVJU.

Ob drugi obletnici tragične smrti bazoviških mučenikov Bidovca, Marušiča, Miloša in Valenčiča je imela emigrantska organizacija Orjem dne 7. septembra t. l. sestanek združen s komemoracijo padlih omladincev.

Po uvodni besedi pov. predsednika je imela Čokova govor posvečen spomenu bazoviških junakov. Tov. M. Benulič je recitiral Kataliničevo »Onima onkraj mora«, tov. Stolfova Gregorčičevo »Naš čolnič otmimo«. Društveni zbor je zapel »Istrsko himno« in »Soča«.

Komemoraciji je sledil sestanek z razgovorom o zbiranju denarnih sredstev za naše izgnance in poročilo o sestanku v Laškem.

Na predvečer obletnice tragedije v Bazovici je društvo okrasilo s cvetjem grobove Primorcev in jim prižgalo sveče. Istočasno je izpostavilo v trafiki g. Lovšina sliko naših žrtev ovito z državno trobojnico in črnim florom.

KOMEMORACIJA DRUŠTVA »SOČA« PODRUŽNICE JESENICE.

Dne 6. m. je naše društvo proslavilo 2 obletnico smrti bazoviških žrtev. Ni nam bilo sicer mogoče prirediti kaj posebnega, marveč smo vso proslavo imeli v obliki svečanejšega društvenega sestanka, na katerem nam je podal nekaj spominov zadnjih trenutkov življenja bazoviških žrtev tov. Kosmač Ciril, kakor tudi nam je podala gospa Martelančeva dve recitacije in sicer Gradnikovo: »Naša zemlja« in Gradnikovo »Pesem iredentistov«. Naš pevski zbor je pa zapel »Oj Doberdob«. Prireditve se je udeležilo 42 članov.

KOMEMORACIJA U KAMNIKU

Emigrantsko društvo »Tabor« u Kamniku priredilo je 11. o. mj. prilepodne u dvorani Narodne čitalnice komemoracijski sestanek za žrtve od Bazovice. Tom je priložkom govorio pjesnik Albert Širok i župnik David Doktorič.

KOMEMORACIJA BAZOVIŠKIH ŽRTEV V SKOPLJU.

Prosvetno in potporno društvo »Trst Gorica-Reka« v Skoplju se je tudi ob drugi obletnici na zelo dostojan način oddolžilo spomenu bazoviške tragedije, ter se poklonilo sencam naših junakov, ki so pred dvem leti žrtvovali svoja mlada življenja za boljšo in svetlejšo bodočnost našega naroda v Julijski Krajini. Spominskega sestanka se je tokrat udeležilo tako razveseljivo število naših rojakov, kakor še nikdar doslej. Častno je bila zastopana naša vojska, tako tudi tukajšnji Sokol.

Otvoril je komemoracijo društveni predsednik dr. Sedmak, ki nam je v kratkih, ali jedrnatih potezah orisal beden položaj onih, ki so še ostali tam za mejo, da se dalje čuvajo našo grudo; podal nam je suha dejstva o sami tragediji, dočim nam je nato društveni tajnik Zafran in lepem in uspelem predavanju opisal zgodovinsko ozadje bazoviške žaligre, besedolomstvo Italijanov, maltretiranje podivjanih fašistov, ki je naše sicer do skrajnosti potrpežljivo ljudstvo moralo končno dovesti do tega.

ILICA 128

Nabavljajte **Pokućtvo**

kod **S. D. Opacić i Sinovi**

u vlasitost **Kerici**

ILICA 128 telefon 6239 ILICA 128

KOPER

Pripovijest „Istre“

Zastava na vjetru

Jože Jeram (Nastavak 30.)

Karabinjeri su vodjeni od Žvanuta došli do kovačeve kuće. Brigadir je pristupio vratima da udari po njima, ali u tom trenutku su se vrata sama rastvorila i na njima se pokazao kovač, širok i gord, i rekao je u lošem talijanskom jeziku:

— Ne treba da mi razbijate vrata. Ja sam, eto, ovdje. Što želite?

— Štefan Mislej! — čitao je brigadir s papira.

— Štefan! — viknuo je kovač u kuću. — Dodji van! Ali vi ćete mi kazati najprije što je učinio?

— Šutite! — vikne brigadir i promjerio je Štefana, koji je stajao pred kućom velik i jak, da ga je bilo šta vidjeti.

— Kazat ćete mi, dakle, što je učinio! — reče ponovno kovač. — Ali prije dozvolite mi da umjesto njega poljubim Judu Iškarijota!

Prije nego li je iko mogao to da spriječi pristupio je kovač Žvanutu i udario ga je po licu, da mu je krv šiknula kroz nos te se je skoro srušio na zemlju.

— Vidite, da znam sveto pismo! — zagrohota je kovač.

Brigadir je izvukao sablju iz korica i jurnuo prijeteći prama kovaču.

— Što radite? Bić ćete i vi aretiran! Vežite ovog čovjeka!

Kovač je razgoračeno gledao. Nije vjerovao, da je to istina. Kad je vidio, da se baš najmanji karabinjer sprema, da mu zatakne lance na ruke, kao da je najedamput srasao s zemljom. Raskločao je noge, zasukao rukave. Njegovi su zubi zablistali u ravnoj liniji bijeli kao i oči, koje su bile izbuljene... Štefan je pristupio ocu. Karabinjeri su vidjeli i u tim očima

čudan sjaj. S obiju strana kuće približavali su se neki muškarci...

Brigadir je bio sam s jednim karabinjerom, jer su ostala dvojica čuvala četvoricu aretiranih. Glas, koji je čuo u varoši, da je selo buntovničko, najedamput mu je ponovno zašumio u ušima. Obazirao se. Nije znao što da čini.

I skoro da se razveselio, kad je opazio Cirila, koji je banuo iz kuće, stupio pred oca i rekao prama oružnicima u čistom talijanskom jeziku:

— Šta radite ovdje?

Pred gospodskim čovjekom brigadir se gotovo nesvjesno naklonio. U naglosti je kliknuo ogorčen:

— Ovaj narod se buni. Naredit ću da se puca!

Recite im to, molim.

Ali odmah zatim, kao da mu je sinulo:

— Vežite ovog mladića!

— Zašto? — umiješao se Ciril, a krv mu je zalila obraz.

— Zašto? Tko ste vi, molim?

— Pravnik Ciril Mislej!

— Ovo je, dakle, vaš brat?

— Da. Ovo moj otac.

— Kao pravnik morali bi znati, da je kažnjivo, ako se umješavate u ovu stvar — reče ironično brigadir.

— Znam — naglasi Ciril. — Ali znam i to, da je isto tako nepravilno, ako nekoga aretirate bez svakog uzroka!

— Rastrgali su i onečistili državnu zastavu! — viknuo je brigadir pun velike sržbe i ogorčenja.

— Moj brat? To nije istina!

— Kako možete to tvrditi?

— To nije istina! — I još jedamput: to nije istina! Bio sam čitavu večer s njima i znam što su radili i kuda su išli. Nedužan je moj brat i nedužni svi ovi ostali.

— Gospodine pravniče — govorio je brigadir važno — pazite što govorite!

— Govorim, ono što znam i što mogu da svjedočim. Ako ste aretirali njih, možete da aretirate i mene. Evo me, stojim vam na raspoloženju.

Brigadir je bio u malom škripcu. Umuknuo je i gledao je u Cirila, koji nije ni trenuo okom.

Gospodine brigadiru — rekao je poslije nekoliko trenutaka Ciril — učinit ćete pravo, ako ih pustite, jer su nedužni.

— Ne mogu — reče brigadir kao da se probudio iz misli. — Imam zapovjed, da uhapsim počinitelje.

A ko vam je rekao, da su ovo krivci? — pitao je Ciril uporno.

— Imenovali su ih.

— Ko je mogao da vam dade njihova imena?

Brigadir je pogledao Žvanuta, koji je stajao nedaleko i brisao si krv. Skinuo je naglo pogled s njega i uperio ga na kovača, koji je gledao čas na Cirila, čas na brigadira. Brigadir je na koncu promjerio i samog Cirila. Ali nije odgovorio, nego je okrenuo razgovor:

— Ko mi jamči za vašeg brata, ako ga pustim na slobodu?

— Ja, — položi Ciril ruku na prsa.

— Da li ste svjesni odgovornosti? — opominjao ga je brigadir. A zatim mu je pružio ruku i okrenuo se prama karabinjerima i viknuo:

— Marš!

Otkoracali su cestom. Žvanut je u tom trenutku nestao bez traga. Svima, koji su ostali na mjestu i gledali za njima bilo je teško. Iz nekojih kuća ponovio se plač. Kovač je pak stisnuo pesnice i udario je nogama o zemlju.

Štefan je pogledao Cirila dubokim pogledom. Taj pogled nije izražavao zahvalnosti. Ciril ga je razumio. Mladića je bilo stid što su druge odagnali, a on je ostao kod kuće...
(Nastavit će se.)

NA KONGRESU NARODNIH NOŠNJA U LJUBLJANI

početkom ovog mjeseca bila je lijepo zastupana i Julijska Krajina. Naše slike prikazuju nekoliko tršćanskih narodnih nošnja na kongresu. Slika u sredini prikazuje učesnice kongresa u nošnjama oko spomen ploče bazovičkim žrtvama pred ljubljanskom univerzom.

da nevstrašeno — smrti v oči zroč, seže po samoozbrambli! Prav gotovo, da je to predavanje osvežilo spomin u nas vseh, — odprlo zopet ono veliko rano! In prav je tako, zakaj mi Slovani radi pozabljam, radi — odpuščamo.

Po predavanju je komaj organizirani društveni zbor pod vodstvom požrtvovalnega pevovodje rojaka Prevorška učinkovito zapel mogočno »Oj Doberdob, slovenskih fantov grobe«.

Zaključno besedo je povzel zopet dr. Sedmak, ki je komemoraciju padlih žrtv združil s proslavo rojstnega dne Nj. V. prestolonaslednika Petra. To je bilo ne samo potrebno, ampak tudi zelo pravilno, zakaj prav tako potrebnim je smatral fašizem, da 6. septembra na prestolonaslednikov rojstni dan in na dan zamenjave polkovskih praporov podo in bestijalno prelije nedolžno kri in si s tem zada žig večne sramote pred vsem kulturnim in civiliziranim svetom.

Naj bo to omen za oni veliki dan, ki mora priti!

Pri tej prilici je društvo zbralo za tiskovni fond našega glasila »ISTRA« znesek Din 207.—. Hvala vsem darovalcem!

DRUŠTVO PRIJATELJA GRADIŠČANSKIH HRVATA

U nedjelju, 11 o. m. osnovano je u Zagrebu »Društvo prijatelja Gradišćanskih Hrvata« kojemu je već kod osnutka pristupio lijepi broj istaknutih hrvatskih intelektualaca iz Zagreba i pokrajine. Svrha je ovog novog društva da materijalno i moralno podupire nastojanja Hrvata u Gradišću (Austrija) u nacionalnom, kulturnom i umjetničkom pogledu, u cilju da Gradišćanski Hrvati uzmognu očuvati svoju narodnu individualnost. To će im naravna stvar biti mnogo lakše, jer mogu odsada kraj svojih vlastitih napora što ih u to ulažu, računati na pomoć ovdajšnje javnosti, iz matice — domovine, odakle su prije 400 godina iselili u današnje svoje prebivalište. Na taj način uspostavljen je međusobni kontakt tamo gdje on prirodno mora postojati.

Dobre posljedice ove potrebne inicijative koja je potekla iz Zagreba imale bi se pokazati već u najskorije vrijeme, i to osobito prigodom proslave i svečanosti koje će biti priredjene u kolovozu slijedeće godine na uspomenu 400 godišnjice seobe gradišćanskih Hrvata u kraj u kojem oni danas žive. Nastojanja društva manifestirat će se također i u tome, što će se ići za tim da se upriličuju međusobni posjeti naprednijih seljaka s jedne i s druge strane, što će se nastojati da se ovamo privuku na nauk u znanat i studij u srednje i više škole sposobniji hrvatski mladići iz Gradišća (Burgenlanda) i t. d.

Političkih ciljeva, kako je istaknuto na nedjeljnoj skupštini novo društvo nema, nego će svoje nastojanje ograničiti u kulturnom, znanstvenom i umjetničkom pravcu.

Vodstvo novog društva gleda u njegov uspjeh vrlo optimistički, pogotovo u pogledu broja članstva, računajući na rekordan broj članova, koji bi se imao dosegnuti u najkraće vrijeme. U pogledu načina rada društvo ne će samo istupati, nego će biti inicijator pojedinih akcija, koje će izvesti već postojeće institucije u čiji će djelokrug pojedine manifestacije spadati. U tom pogledu dolaze u obzir Jugoslavenska akademija, Matica Hrvatska, Društvo Sv. Jeronima, Hrvatski pjevački savez i t. d. Nema sumnje da je takav način rada najbolji i najefikasniji.

Nas veseli ova inicijativa i akcija u korist Gradišćanskih Hrvata. To jasno pokazuje da je ovdje interes za njih sve veći i da je taj interes našao i put i način kako da se postigne pozitivni rezultati. Pozdravljamo zato u početku, kada se pristupa djelotvornoj akciji, osnutak društva s razloga nacionalnog i sa stanovišta manjinsko-političkog. Smatramo se kao i Gradišćanski Hrvati dijelom jednog većeg naroda, koji je zvan da u domovini vodi računa o potrebama onih koji bi bez te potpore bili prisiljeni da sami izdržavaju borbu za svoj opstanak i za svoju narodnost. S Gradišćanskim Hrvatima veže nas osim toga i principijelni osjećaj manjinske solidarnosti jer su i oni zastupani kao i naša manjina pod Italijom u onom forumu, koji se danas u ime trideset i više evropskih narodnosti bori za manjinska prava. Dođuše u drugim, mnogo povoljnijim prilika-

ma i protiv puno blažeg protivnika nego što je slučaj s nama, Hrvatima i Slovencima u Istri, Trstu i Gorici. U pojačanom interesu i akciji koju će Zagreb povesti na čelu ostalih širih hrvatskih slojeva za gradišćanske Hrvate, vidimo obilježeni put koji vodi k pravilnoj ocjeni i boljem shvaćanju interesa istarskih Hrvata i Slovenaca gdje god se oni nalazili. Ante Rojnik

GLAVNA SKUPŠTINA (OBCNI ZBOR) MLADINSKE PODRUŽNICE »SOČA« U LJUBLJANI.

Mladinska podružnica »Soča« u Ljubljani održat će svoju ustanovnu glavnu skupštinu u ponedjeljak dne 19. o. m. u 8 sati na večer u prostorijama hotela Miklič (Metropol) kod kolodvora. Pozivaju se članovi, prijatelji i ostale organizacije da skupštini prisustvuju.

Advokat Dr. Sime Žužić iz Istre preselio se iz Tuzle u Zagreb i otvorio svoju kancelariju u Zagrebu, Boškovičeva 2, II.

FRANINA I JURINA.

Fr: Je li pak ono istina?
Jur: A ča?
Fr: Da se Mussolini preti, da će poč van z Lige Naroda?
Jur: Istina je!
Fr: A ča ti na to?
Jur: Ja? Ja govorim, da je sve to lepo i dobro, samo neka gleda, da njega prej vanka ne hite.
Fr: Ča — z Lige Naroda?
Jur: Z Italije, altroché z Lige Naroda.
Fr: Treba da ni još stvar tako gusta!
Jur: Aj pobognji je, i još kako gusta! Svet je gladan kruha, a sil mizerije. A ti znaš, da glad i mizerija ne poznaju zakona ni straha, nego udri i kade čapà—čapà.
Fr: I ja sam čul, da su se na nekem Vijareje va Italije va jednoj šetmane ubili tri hoteljeri, a va Kalabrije, da ljudi travu jidu, aj Bog ako je je!
Jur: Pustimo Kalabriju, dosta nam je malo pošpijat va Trst, pak da vidiš strahote Božje! Ovi dni sam bil tamo — — —
Fr: Blaže tebe, vavek nekuda šlundraš!
Jur: Sečem ti se ja nebore gore dole po starem grade, i najedanput ti se namerim na jednega brižnoga, prigijenoga, po sem sega slabega čoveka, kega biš slobodno mogal puno dalje hitit nego poslat.
Fr: A ki je to bil?
Jur: Ča ja znam. Pital sam ga, ča mu je? — a on mane: A ča pitate, ter vidite, da me već ni. Še la vede, che son in tochi!
Fr: A si mu rekal zaš ne gre h duhtoru?
Jur: Rekal sam mu, a on mane: Za ku vražju korist! I malo prej sam bil pul njega. Dal mi je nekakovu medicinu i rekal: Digo, vu! Ovu medicinu zinjite tri puti na dan: u jutro za marendum dve piruli, o polne za obedom dve i još dve za večerom.
Fr: Pak ča f s tum medicinum?
Jur: Rekal je, da bi ju rado zimal, ma kako će, kad siromah ne ji nego jedan jedini put na dan. Koša far? — počel mi se f tužit. Ne vidim druge, nego pogutnut sve one piruli najedanput — po še krepo — ke krepol! Mejo oji, ke diman-in što maledeto paježe. I još je rekal: da bi njim srdačna kaplja pala! — i šal je ča.
Fr: Kako vidim, to zaspravlje vre, Imaš ti pravo! Samo ne razumem, zaš se Mussolini toliko preti, da će van z Ligi Naroda.
Jur: To ti je zato, zaš misli, da te se drugi prestrašit i da te mu valje dat beči, keh nikako ne more dobit ni va Europe ni va Amerike.
Fr: A sada ja znam, kade je moja lum-brela!

SLUŽBENO SAOPĆENJE O TRAGIČNOJ SMRTI EMIGRANTA JOSIPA ŠTRUKELJA.

U jednom od prošlih brojeva donijeli smo prema ljubljanskom »Jutru« vijest o samoubojstvu emigranta Štrukelja, koji je navodno pošao u smrt iz straha da će ga jugoslavenske vlasti protjerati u Italiju. »Jutro« je naknadno objavilo ovu vijest:

»Glede na notico objavljeno 26 avgusta u našem listu smo prešli naslednje uradno poisanilo: Uradno je ugotovljeno, da Štrukelj Josip (ne Ivan), rojen 1908 pri Sv. Luciji pri Tolminu, ni izvršil 23. avgusta samomora »v bojazni, da bo moral nazaj u Italijo, ker mu je bila odbita prošnja za bivanje«. V resnici ni bila znana oblastvom nikakva ovira, proti njegovemu bivanju in zaposlenju v Jugoslaviji in se mu zaradi tega tudi ni sporočilo, da bo njegova prošnja odbita. Pravi vzrok samomora je bil privatnega značaja«.

FAŠISTIČKI HEROIZAM

Ovih dana je u Sukošanu nedaleko Zadra priredjen Sokolski slet i nagnulo je tamo mnogo Sokola iz čitave okolice. Pritom je došlo do jednog incidenta karakterističnog za fašistički mentalitet.

Jedna grupa od 30 izletnika iz pograničnog mjesta Dikla krenula je rano ujutro svojim motornim brodom u Sukošan. Kad su prolazili kroz zadarski kanal i ako su se nalazili u našim vodama, najednom je dojurio velikom brzinom motorni čamac u kojem je bilo 8—10 zadarskih milicionera. Oni su naperenim puškama i revolverima naredili našoj ladji da stane a tada su pozvali izletnike da podju s njima u Zadar, jer da je tako navodno poručio jug. zadarski konzul. Izletnici su odmah vidjeli da je to očita prevara i nisu na to pristali. Sada su milicioneri upotreбили silu i privezali naš brod za svoj čamac. Citavo to vrijeme držali su uperene revolvere i puške na izletnike, tako da nitko nije smio da se makne. Sada su fašisti upalili motor na svom čamcu i pokušali vući našu ladju prema Zadru. U taj čas jedan od izletnika je munjevitom brzinom izvadio nož i presjekao konopac, kojim su brodovi bili povezani. Kapetan naše ladje odmah je potjerao motor punom snagom i najvećom brzinom otplovio. Nakon toga milicioneri nisu više pokušavali da zaustave naše izletnike, tako da su oni još za vremena stigli na slet u Sukošanu. Kada se u Sukošanu pročulo za taj incident, medju svim učesnicima sleta nastalo je veliko uzbuđenje. Kada su se na večer izletnici iz Dikla vraćali kući, pratio ih je za svaki slučaj jugoslavenski finansijski brod.

Zabilježiti ćemo ovom prilikom još jedan slučaj fašističke zlobe i prepotencije na našem moru. U Orebiću u Dalmaciji bila su na ljetovanju dva Nijemca, 3. septembra vozili su oni po Pelješkom kanalu. Bila je već noć. Opazili su neku ladju, koja je svom silom vozila prema njima. Bio je to famozni »Francesco Morosini«, koji je skoro potopio »Karadjordja«, »Morosini« je jurio na malu ladjicu s turistima. Nijemci su u strahu počeli vikati i palili su žigice, ali »Morosini« nije mijenjao svog pravca. Nije im preostalo drugo, nego da se bace u more i spase plivanjem. »Morosini« je medjutim udario u ladju i smrvio je, da je sasvim nestala. Nekoji ljudi opazili su s obale nesreću i priskočili su turistima u pomoć i izvukli ih iznemogle iz vode.

U FOND ISTRE

Naš poziv prijateljima, da podupru list doprinosima u fond naišao je na odaziv. Objavljujemo danas spisak novih darovatelja, a naročito upozoravamo na lijepi gest društva »Trst-Gorica-Rijeka« u Skoplju, koje je doprinosom u fond počastilo uspomenu naših mučenika. I ostala naša društva morala bi se povesti za Skopljem.

Doprinijeli su: Ferdo Jelusić Din 30.—; Tomišić Zivko Din 20.—; Kogej Jakob, notar, Maribor Din 25.—; Stranič Josip, Maribor Din 10.—; Društvo »Trst-Gorica-Rijeka« Skoplje sabralo na sastanku da počasti uspomenu mučenika Bidovca, Marušića, Mišloša, Valenčića i Gortana Din 207.—; Jančko Petaros uprav. škole, Sušine Đurdenovac Din 21.—. U prošlom broju objavljeno Din 1738.50. Ukupno Din 2061.50.

GLASOVI ŠTAMPE

FAŠISTIČKA ŠTAMPA I NAŠ LIST.

Fašistička štampa prati pisanje našega lista i gotovo na svaki broj »Istre« osvrće se ili jedan ili drugi fašistički list. Napadaju nas bjesno i grde na svoj poznati način, ali ono što mi iznosimo ne mogu ipak da pobiju, jer se služimo čistom, objektivnim istinom. Svojim bijesom i grdnjama samo potvrđuju ono što »Istra« piše. Naročito je bio zapažen u Italiji onaj broj »Istre« posvećen Bazovici. Tako se na taj broj našeg lista u odljem članku osvrnuo i puljski »Corriere Istriano« od 7. septembra. Taj list kuša na svoj način prikazati naše velike mučenike, ali ne uspijeva nego da se vulgarno općim frazama obara na njih. Naš članak »Bazovica osnova naše ideologije« peče ih. A nisu poštedili ni našeg pjesnika Rikarda Katalinića Jeretova. Mi smo dakle komemoracijom četvorice imali uspjeha i u pogledu fašizma, a preko fašističke štampe doznali su i oni Jugoslaveni u Julijskoj krajini, koji možda nisu čitali »Istre«, da se u Jugoslaviji ne zaboravlja krvava Bazovica.

»POHOD«

Pred seboj imamo prvo število novega tednika »Pohoda«, ki je pričel izhajati v Ljubljani 10. septembra t. l. List se nam predstavlja z uvodnikom »Kdo smo?« Kdor prečita ta uvodnik, v katerem se večkrat spominjejo tudi naši najboljši borci, ki so umrli streljani v hrbet z vzklikom »Živela Jugoslavija« ter vsi oni, ki trpe po kazematah, Liparih in na Ponci, bo spoznal, da je »Pohod« glasilo vseh onih iskrenih Jugoslavenov brez razlike strankarske pripadnosti, ki prisegajo na geslo »Čuvajmo Jugoslavijo«. Po prvem vtisu sodimo, da bomo mi, primorski emigranti imeli v »Pohodu« vernege tovariše naši »Istri«, saj je ena cela stran prve številke pod lepima in značilnima vinjetama posvečena našim bratom onkraj Snežnika in Nanosa in bratom onkraj Karavank.

ARCUS
AGENCIJA ZA PROMET NEKRETNIMA
ZAGREB GUSTAV ILIĆ TEL. 67-68

TRGOVAČKU KUĆU U SREDIŠTU sa oko 450 čet. hvati zamjenih bi za podesno zemljište cca 2000 četv. hvati, eventualno sa industrijskom zgradom, zemljište poželjno u blizini drž. kolodvora. Poblize agencija »Argus«, Zagreb, Boškovičeva ul. broj 6, I. kat — (2370).

NOVOGRADNJU sa 2 ul. trgovačka lokala, oko 450 četv. hvati zemljišta (2 gradilišta) pekarnice, stanovi po 2 i 3 soba sa komforom, vinski podrumi za trgovinu vina itd., prodajem za cca Din 1.500.000. Poblize »Argus«, Zagreb, Boškovičeva 6, I. kat — (1290—208).

PALACU U BECU ugao, prekrasnu, modernu sa liftom i ostalim komforom, 4 trgovačka lokala, oko 30 stanova po 2 i 3 sobe, više poslovnih prostorija, prodajem za cca 2.600.000 Din. istu zamjenjujem za mali objekat u Zagrebu ili drugdje do Din 400.000. »Argus«, Zagreb, Boškovičeva ulica 6, I. kat — (2371).

ANDRIJA VATOVAC
ZAGREB — PAROMLIN
Trgovina mješovitih prekomorske roba
Cijene solidne — Podvorba kulantne
Dostava u kuću

Ig. Breznikar
Trgovina kave i čaja
Vlastita elektropržiona i
elektromlin za mljevenje
Zagreb, Ilica broj 65.
Telefon 7657

Preselenja
uz umjerene cijene i jamstvo šteta obavlja
S. Spitzera naslj.
TRANSPORTNO I OTPREMNIČKO D. D.
Zagreb, Ilica 16. I. Telefon 55-39